

Stephen Clarke

JEHO VELÍCENSTVO BERTIE

Anglický král, kterého udělala Francie

PLUS

JEHO VELIČENSTVO
BERTIE

Stephen Clarke

JEHO
VELIČENSTVO
BERTIE

*Anglický král,
kterého udělala Francie*

Přeložil Richard Podaný

PLUS

© 2014, Stephen Clarke
Translation © Richard Podaný, 2014
Illustrations © Jakub Požár, 2014

ISBN 978-80-259-0326-1

Věnováno Paříži, která z vás vždycky udělá Pařížana... pokud máte trochu zdravého rozumu.

A také N. a celé partě

OBSAH

Předmluva		11
Kapitola 1	1855: <i>Amour</i> na první pohled	13
Kapitola 2	Královský věneček letí bez královských ceremonií do koše	43
Kapitola 3	Bertie a „dámy z paláce“	57
Kapitola 4	Anglicko-dánská svatba, francouzská domácnost	73
Kapitola 5	Sex ve městě světél	91
Kapitola 6	Kamarádi z mokrého <i>arrondissement</i>	115
Kapitola 7	Když nemůžeš být s tím, koho miluješ...	141
Kapitola 8	Štván tiskem	157
Kapitola 9	Francouzi si hrají na Angličany	175
Kapitola 10	Bertie ze sebe dělá výstavní exponát... už zase	187
Kapitola 11	Zahálka a Paříž jsou dvě matky všech neřestí	203
Kapitola 12	Hurá k moři!	229
Kapitola 13	Jak dosáhnout smíru s Francií	245

Kapitola 14 O válce mi ani nemluvte	271
Kapitola 15 <i>C'est la Fin</i>	285
Doslov: Život po Bertiem	305
Výběrová bibliografie	309
Ilustrace	311
Rejstřík	313

Předmluva

„EDUARD VII. KRALUJE V LONDÝNĚ, ALE VLÁDNE V PAŘÍŽI.“

Francouzský ministr zahraničí Émile Flourens

Kdyby na začátku dvacátého století existovaly rozbor DNA, jednoznačně by potvrdily, že král Eduard VII. je muž nepochybného angloněmeckého původu. Jeho otec Albert byl nefalšovaný Teuton a morálku měl škrobenou a tuhou jako německý císař kníry. Jeho matka Viktorie byla Němka přinejmenším z poloviny. A on sám se narodil v době, kdy u slova „francouzský“ byl v každém správném slovníku angličtiny seznam synonym typu „dábelský“, „úhlavní nepřítel“, „nýmand“ a „grázl“.

Tím podivnější je, že z Eduarda, nebo spíše z Bertieho, jak mu říkali doma, vyrostl Francouz. Ačkoli čistě teoreticky neměl v Anglii být nikdo viktoriánštější – s veškerým pokrytectvím a odříkáním, jež k tomu neodmyslitelně patří – než náš hrdina, stal se z něj milovník požitků a vybrané konverzace a také chronický svůdce žen, který si často, vlastně kdykoli to šlo, odskočil přes kanál La Manche na nějakou tu večeři se šampaňským, kankánem a s řádnou dávkou *amour*. Ačkoli byl angloněmeckého rodu, povahou byl stoprocentní Pařížan.

Když jsem sháněl zdroje o Bertieho eskapádách pro svou knihu *Tisíc let lezení Francouzům na nervy (1,000 Years of Annoying the French*)*, překvapeně jsem zjistil, že většina těch historických děl onu zásadně důležitou, protože francouzskou část jeho života obchází uctivým obloukem. Dlouhé týdny strávené v Paříži se v nich odbudou dvěma třemi řádky – ačkoli všichni dobře víme, kolik zábavy se dá do jediného týdne v Paříži nacpat.

* Tato kniha česky zatím nevyšla.

Narazil jsem na spousty eufemismů o „zálibách jen pro dospělé“ a taky na početné stížnosti královny Viktorie na „tu odpornou Paříž“ a její „zkaženost“; dále tu byly celé seznamy pochybně znějících jmen lidí, s nimiž se Bertie setkal, a k tomu pár košilatých historek, ale pramálo podrobností. Nemohl jsem přijít na to, proč tomu tak je.

Copak si autoři těch knih mysleli, že Bertieho pařížské výlety jsou pro seriózního dějepisce příliš frivolní? Anebo že jeho nestydaté sexuální hrdinské činy ve Francii jsou jen pouhý vedlejší program ve srovnání s jeho dlouhodobými poměry se slavnými anglickými milenkami, jako byly Lillie Langtryová a Alice Keppelová (prababička Camilly Parker Bowlesové)?

Každopádně mi bylo toho nedostatku podrobností o Francii líto, protože Bertie byl prakticky trvalou veličinou pařížského života, navíc v tom pravděpodobně nejokázalejším a nejkreativnějším období v dějinách města. Druhá polovina 19. století byla dobou, kdy se zrodil kankán, impresionismus i bulváry; kdy Montmartre, Champs-Élysées a pařížská kavárenská kultura byly v nejlepším; kdy jste prostitutky našli, kam jste se podívali, a nevěra byla pro všechny příslušníky společenské smetánky prakticky závaznou povinností.

Bertie se toho všeho aktivně účastnil, a díky tomu se stal oním žoviálním, přátelským mužem. Tančil na dvoře císaře Napoleona III., bolestně nesl obléhání Paříže a jako úplně první návštěvník vylézal na Eiffelovu věž. Přátelil se s těmi nejkrajnějšími francouzskými rojalisty, ale stejně tak i s republikány, a byl obdivován, uznáván a milován všemi vespolek – ostatně to platilo skoro o každém, kdo jej potkal, bez ohledu na pohlaví a národnost. Dokonce i napůl šílený a vyšinutý německý císař Vilém se poněkud uklidnil, když byl s Bertiem.

Takže v této knize jsem se pokusil vykreslit – zcela poprvé – plný a necenzurovaný příběh o tom, jak Francouzi naučili budoucího anglického krále, kterak má okouzlit a svést celou planetu.

Paříž, leden 2014

1

1855: Amour na první pohled

„MÁTE MOC PĚKNOU ZEMI. RÁD BYCH BYL VAŠÍM SYNEM.“

Třináctiletý Bertie v rozhovoru s francouzským císařem Napoleonem III.

I

Proč se vlastně my novodobí Britové tolik toužíme přátelit s Evropou? Vždyť jsme silně proti většině kontinentální politiky – a pokud budeme upřímní, nelíbí se nám ani většina chování místních domorodců, od býčích zápasů přes používání metrických jednotek až po fakt, že nás odmítají nechat vyhrávat ve sportech, které jsme vymysleli.

A přes to všechno prostě chceme být *amis* s kontinentálními Evropany a naše motivy jsou podle všeho nestydatě sobecké: moc rádi tam jezdíme. Vlastně jsme tam k smrti rádi jezdili vždycky, jenže v minulosti nás často vítali šípy a dělovými koulemi.

Právě proto si dneska proklatě dáváme záležet, abychom válčili jen ve velmi vzdálených, pokud možno pouštních oblastech, kde by si žádný příčetný civilista nezatoužil koupit prázdninový domek nebo tam chodit na kurzy vaření. Rozhodně neprahne po tom, abychom si zopakovali své historické omyly a byli v důsledku toho vyháněni z pláží, sjezdovek a vinic, ať už jde o Francii, Itálii, Španělsko nebo byť jen Německo.

Nejstarší syn královny Viktorie, Albert Eduard, doma známý jako Bertie, tuhle věc dobře chápal už v době, kdy se valná část jeho kra-

janů dovolávala „splendid isolation“ a kdy mnozí Evropané chtěli mít doma revoluci a k tomu by si pokud možno dali ještě válku se sousedy.

Stejně jako my dnes se budoucí král Eduard VII. zajímal mnohem víc o turistiku než o válčení. A i na pevninské Evropě miloval to, co na ní milujeme my všichni – lázně, jídlo, aroma exotického sexu. Byl to skrzskrz moderní Evropan. Dokonce uměl i tamní jazyky.

Byl to natolik zanícený obdivovatel kontinentálních rozkoší, že si u anglického tisku vysloužil přezdívku Dirty Bertie (Bertík Nemrava), a většinu života před tím, než se stal králem, věnoval usilovnému prchání před britským veřejným míněním. Zároveň bychom však neměli zapomínat, že tenhle čertík Bertík – muž, který, kdyby na konci devatenáctého století existovaly věrnostní karty, měl v těch nejobjasnějších pařížských kavárnách a nejokázalejších nevěstincích platinovou – posléze vyspěl ve vynikajícího diplomata, nejspíš toho nejlepšího, jakého kdy Británie měla.

Právě Bertie téměř sám udržoval v Evropě na přelomu devatenáctého a dvacátého století mír. Dokonce by se dalo tvrdit (a v téhle knize se to taky tvrdit bude), že kdyby o mnoho méně kouřil a o pár let déle žil, v Evropě by v roce 1914 nevybuchla válka.

A bylo za tím něco jiného než vojenské hrozby a oficiální spojelectví – mnohem spíše válečná mračna rozhánělo to, že Bertie neustále obrážel svoje evropské přátele a příbuzné.*

* Německý císař Vilém a ruský car Mikuláš II. byli Bertieho synovci, španělský král Alfons XIII. měl za manželku jeho neteř, dánský král Frederik IX. a švédský panovník Gustav Adolf VI. si vzali jeho praneteře, řecký král Alexandr byl jeho prasynovec, norský král Haakon VII. zase zeť. Bertie měl příbuzenstvo skoro všude v Evropě kromě Rakouska-Uherska, kde ovšem vládl jeho starý přítel, císař František Josef, a Francie, kde jej milovali, jako by byl adoptivním synem jejich země. Stačila jedna státní návštěva Bertieho královské jachty nebo soukromého vlaku, trochu nezávazné konverzace při doutnících, pár kamarádských večerí s generály – a potenciálně explozivní roztržky o nadvládu nad moři nebo o příhraniční vojenská cvičení byly zapomenuty – aspoň do příští krize.

A této dobrosrdečnosti, té veselé a konejšivé povaze, díky níž byl oblíben prakticky u každého, s kým se sešel, a to včetně manželů, jimž nasazoval parohy, a téměř permanentně vzteklého císaře Viléma, naučila Bertieho jednoznačně Francie. To Francouzi stvořili jednoho z nejúspěšnějších svědků a zároveň nejnadanějších diplomatů, jací kdy vzešli z Británie. Takže otázka zní: jak se jim takový zázrak povedlo vykonat, a ještě ke všemu na synovi královny Viktorie?

II

Každý potřebuje životní vzor – a Bertie měl podle všeho dva. Co se týče evropské diplomacie (která, jak jsme již viděli, spočívala hlavně v udržování styků se širším příbuzenstvím), to nejspíše byla jeho matka, královna Viktorie, i když ve vyšším věku už žila příliš pous-
tevnicky, než aby někoho mohla obzvlášť inspirovat. A co se týče jeho osobnosti, byl jeho vzorem rozhodně Francouz, krátkodechý monarcha Napoleon III. – muž, který používal válečnou taktiku svého strýce Napoleona Bonaparta, ale v ložnici, a jehož ctižádostí bylo spíš prosadit svou vůli pod peřinou než v celé Evropě.

Napoleon III. inspiroval Viktoriina nejstaršího syna k tomu, aby šel v jeho stopách, především proto, že se nenechal zavalitým tělem, velikým nosanem a napučenými očima odradit od usilovného sukničkáření. A mladý a silně ovlivnitelný Bertie mohl poprvé pozorovat císaře v akci již ve věku třinácti let. * Jenže i když panovník neoplýval klasickou krásou, byl to přímo archetypický, vmlouvavý francouzský svědník, který bez ustání obcházel po svém paláci a hledal mezi překrásnými dvorními dámami novou kořist. Na jednom maškarním bále měl natolik naspěch, aby užuž konzumoval svou novou známost, že oběť bez meškání nahnal do jednoho vedlejšího poko-

* Bertieho první, vnějškový dojem z Napoleona III. nebyl právě slibný. Do deníku si suše poznamenal, že „císař je dost malý. Má velmi dlouhé kníry, ale krátké vlasy.”

je... jenže zatímco zápolil se šatstvem, byl informován, že tahle konkrétní *mademoiselle* je vlastně *monsieur*.

Ale Napoleon III. nebyl žádný neomalený křupan. Když jej v Paříži navštívila jedna vdaná Angličanka proslulá svou prudérností a tím, že až do osmnácti let spala v jednom pokoji s matkou, svěřila se mu, že dokonce i ji jeho flirtování „polechtalo u srdce“. A později napsala:

„Vídala jsem se s ním celých deset dnů, vždy dvanáct až čtrnáct hodin každý den – často jsme byli sami... Neznám nikoho, s kým bych se cítila uvolněněji, s kým bych měla sklon mluvit otevřeněji či komu bych se nedobrovolně tolik chtěla svěřovat...“

Jako by od těchto vět opravdu nebylo příliš daleko k vášnivému rozervání korzetu. A jako na potvrzení tatáž dáma po návratu domů do Anglie napsala Napoleonovi francouzsky, že se cítila jeho pohostinností „proniknuta a dojata“, a že když se s ním loučila, činila tak po všech těch „krásných a šťastných společně strávených dnech“ se „sevřeným srdcem“. „Tam na lodi jste mi řekl ‚au revoir‘,“ stojí v jejím dopisu, „a já to nyní z celého srdce opakuji.“ List pak končí vyjádřením „něžného přátelství a náklonnosti“.

Zní to jako láskyplná slova vášivé ženy. Asi vás tedy značně překvapí, že je v roce 1855 napsala šestatřicetiletá královna Viktorie. Ano, dokonce i ona dokázala být „proniknuta a dojata“... Francouzem.

Dějiny jsou k Viktorii poněkud nespravedlivé. Stará královna, škrobená a uzavřená za hradbou vdovských šatů, obvykle schytá kritiku za všechno prudérní a malicherné, co v Británii devatenáctého století vidíme. Stačí jediný pohled na ni a náš mozek je v mžiku vymeten ode všeho byť vzdáleně erotického. Je to chodící protilátka na sex.

Jenže zmíněný dopis dokazuje, že ani ona nebyla imunní vůči oné francouzské chorobě (a to nemyslíme jako slovní hříčku, *bien sûr*) zvané svádění; Viktorie byla žena jako každá jiná. Ještě jako stárnoucí vdova šokovala svoje děti včetně Bertieho tím, jak velice intimní vztah navázala se dvěma svými sloužícími, Skotem Johnem Brownem a Indem Abdulem Karimem – to máme jednoho muže ze

Napoleon III., francouzský císař a Bertieho mentor

země proslulé nenošením spodního prádla, plus druhého ze země, jež dala světu *Kámasútru*.

Nikdy se přesvědčivěji nezjistilo, jestli se Viktorie kdy oddávala i tělesným stykům se svými sloužícími, a téměř jistě neprovozovala žádnou pohovkovou diplomacii tehdy s Napoleonem III., ale jak měl dokázat její syn Bertie, utažené korzety a mnohovrstevné spodničky v devatenáctém století nikdy a nikoho neodradily od zdravého pohlavního života, monogamního nebo jiného.

Ba co víc, ta mravně zmatená, sexuálně potlačená společnost, již obvykle říkáme „viktoriánská“, rozhodně až tak naprosto viktoriánská nebyla. Byla také velmi „albertovská“. Hlavním zdrojem té proslulé dobové anglické prudérnosti totiž byl královnin choť, Franz Albrecht Karl Emanuel von Sachsen-Coburg und Gotha – krátce princ Albert.

To on byl tím pedantským a tyranským otcem, jenž utahoval řemínky na mravní svěrací kazajce svého nejstaršího syna tak usilovně, až praskly a až následný pocit osvobození vyvrstl mladou oběť na záletnické turné po celé Evropě (a obzvláště do Francie). To Albert se pokusil vytvořit z prince Alberta Eduarda andělíčka, ale zplodil tím čertíka Bertíka.

A zlomový okamžik přišel při návštěvě královské rodiny na dvoře Napoleona III. v Paříži roku 1855.

III

Viktorie, protože byla snobka i monarchistka v jednom (což lze přinejmenším teoreticky oddělit), na Napoleona III. zpočátku reagovala mírně řečeno ne zcela vstřícně. Tak především to byl synovec arcinepřítele Anglie, Bonaparta. A co více, původně byl zvolen francouzským prezidentem – v roce 1848, poté, co Francouzi vyhnali krále Ludvíka Filipa, a pak zosnoval státní převrat a prohlásil se císařem Napoleonem III. – to bylo 2. prosince 1851, na sedmačtyřicáté výročí Bonapartova uvedení do úřadu.

Viděla to tak, že ať už je Napoleon III. císař nebo jen prezident, k moci se každopádně dostal tak, že odstranil krále, a tudíž je to nebezpečí pro stabilitu Evropy (a pro vládu samotné Viktorie).

Kromě toho věděla o tom, jak výrazně barvitou má Napoleon III. minulost. Jeho matka, Hortenzie de Beauharnais, byla dcerou první manželky Napoleona Bonaparta, Josefíny. Jeho otec Ludvík byl Bonapartovým mladším bratrem – přinejmenším formálně. Když se chlapec v roce 1808 narodil, Ludvík podezřívával Hortenzii z nevěry a otcovství uznal až na nátlak staršího bratra.

Už od věku sedmi let zmítaly zběsilé proudy francouzské politiky počátku devatenáctého století budoucím Napoleonem III. do vyhnanství v různých zemích; k tomu patřily také dva roky prožitě v Londýně, a to 1846 až 1848. Právě tady se naučil anglicky dost na běžný styk – ve více významech toho slova, protože žil „ve hříchu“ s jistou mladou herečkou, Harriet Howardovou, která klasičtým způsobem šplhala vzhůru po britském společenském žebříčku: z domova utekla v patnácti, našla si bohatého milence, porodila mu dítě a pak po něm dědila. Když král Ludvík Filip v roce 1848 uprchl z Francie a budoucí Napoleon III. překročil La Manche opačným směrem, z valné části právě Harriet Howardová financovala prezidentskou kampaň svého milence i jeho pozdější státní převrat. Přestěhovala se do Paříže a zůstala milenkou Napoleona III., dokud si nenašel přiměřenou manželku. Následkem bylo, že v něm zanechala trvalý pocit vděčnosti a náklonnosti ke všemu anglickému.

Naneštěstí pro něj však náklonnost nebyla oboustranná. K moci se prodral třicet šest let po bitvě u Waterloo a anglicko-francouzské nepřátelství bylo živo a zdrávo, hlavně za Kanálem. V srpnu 1853 Viktorie vzala jedenáctiletého Bertieho na výlet k Solentské úžině mezi Anglií a ostrovem Wight, kde se konala Královská námořní přehlídka, vlastně ukázka námořní síly, jejímž hlavním účelem bylo připomenout Napoleonu III. Trafalgar a to, jak nebezpečné je dráždit sousedy. Byla to první událost podobného druhu od roku 1814,

tedy rok před Waterloo, a vlajkovou lodí britské flotily byla zbrusu nová válečná loď se 131 děly, *Duke of Wellington*, kterou přejmenovali narychlo po smrti národního hrdiny, jenž ukončil kariéru Napoleona Bonaparta. A přehlídky roku 1853 se účastnila dokonce i staříčká *Victory*, Nelsonova vlajková loď od Trafalgaru, aby mohla pozdravit své mladé následovnice. Snad jediným disharmonickým tónem té ukázky námořní moci bylo, že Viktorie s královskou rodinou všemu přihlížela z jachty jménem *Fairy*.

Britové ovšem nebyli jediní, kdo se snažil srovnat nového francouzského císaře do latě. Naprosto nevládně se k němu stavěly i samotné francouzské vyšší vrstvy. „Skutečná aristokracie“, tedy ti, koho do šlechtického stavu povýšil král, nikoli císař, brala Napoleona III. s jeho španělskou chotí, císařovnou Evženií, jako *parvenus*. A co hůř, i další odnože bonapartovské rodiny na příbuzného žárily a odmítaly se objevovat u jeho dvora.

Napoleon III. se ze všech sil snažil získat pro své druhé císařství legitimitu, a tak pátral mimo Francii a pokoušel se navázat osobní vztahy s jinými evropskými monarchy. Sotva ale povystrčil chapadélka k Viktorii, což bylo v roce 1854, dostalo se mu předvídatelného odmrštění, přestože od října 1853 tyto dvě země, poprvé za mnoho století, bojovaly v jedné válce na téže straně: šlo o krymskou válku.*

Anglofobové v Paříži okamžitě prohlašovali, že Viktoriina rezervovanost je pro Brity typická – ochotně sice přijmou pomoc Francie s prosazováním svých zájmů na východě, ale jsou příliš velcí snobové, než aby svého nového spojence pozvali na večeři. Jeden blízký souputník Napoleona III., Horace de Viel-Castel, napsal ve svých pamětech opovržlivě, že Viktorie odmítla poslat „osobní pozvání císaři a císařovně Francouzů“, jako by takové tituly samy o sobě stačily na jízdenku přes La Manche.

* V Británii nebyli z toho nečekaného spojení nadšení zdaleka všichni – sir James Graham, první lord admirality, je nazval „nepřirozeným“.

Mazaný Napoleon se ale nevzdal. Dal najevo, že chce přijet a osobně předložit Viktorii a Albertovi pozvánku k návštěvě Světové výstavy v roce 1855, která se měla konat v Paříži. Bezpochyby věděl, že Alberta fascinuje cokoli, co se týká vědy a průmyslu, a že byl jedním z těch, kdo především stáli za Velkou výstavou v roce 1851 v Londýně, na níž ovšem byli čestnými hosty členové svržené francouzské královské rodiny, což bylo pro Napoleona velmi nepříjemné. Manévr mu vyšel a patriční pozvání k návštěvě Londýna dorazilo.

V dubnu 1855 se tedy francouzský císařský pár přeplavil do Doveru (a do husté anglické mlhy, kterou bylo lze brát jako špatné znamení), kde je nepřivítala sama Viktorie, ale jen její manžel. Jiní vládci by si to asi vyložili jako urážku, ale Napoleon a Evženie byli rozhodnutí druhou stranu okouzlit, a okamžitě také začali svým osobním kouzlem zpracovávat zarytého Alberta. Ti dva muži přece jen měli něco společného, protože Napoleon mluvil s výrazným švýcarsko-německým přízvukem – o to se postaralo jedno z jeho vyhnanství po Bonapartově pádu. Takže hovor byl vleklý a poněkud němčourský – dost se v tomto ohledu podobal službám anglických železnic v téže době – a cesta vlakem na Paddingtonské nádraží podle všeho proběhla velmi příjemně.

Viktorie čekala ve Windsoru a bezpochyby si předem zkoušela, jakou míru povýšenosti předvede těm dvěma francouzským náfukům. Svůj postoj k této francouzské návštěvě dala jasně najevo v dopisu určeném ministru zahraničí, hraběti z Clarendonu, z října 1854: „Jeho [Napoleonovo] přijetí zde,“ napsala „by mělo být laskavostí prokazovanou námi jemu, ne jím nám.“ Byla rozhodnuta jej přijmout, jako by to byl zchudlý příbuzný škemrající o půjčku.

Ale pokud byla Viktorie zpočátku ke svým francouzským hostům poněkud chladná, ledy velmi brzy roztály. Ve srovnání s majestátním Albertem nebyl drobnější Napoleon pohledný muž, navíc měl žežatou kozí bradku a absurdní knír, který neustále nosil navoskovaný do dlouhých špic ostrých jako jehly, ale byl prostě od povahy

svůdce. Jak poznamenal Jacques Debussy, autor životopisu císařovny Evženie, Napoleon „si bez meškání získal náklonnost královny [Viktorie], jak to dokázal u kohokoli, koho se rozhodl okouzlit“.*

Napoleon se sice patrně Viktorii do postele dostat nesnažil, ale když si čteme v jejím popisu státní návštěvy, a když čteme mezi řádky, vidíme jasně, že Francouz nasadil všechny své galské sváděcí techniky. Jak Viktorie sdělila svému příteli, siru Theodoru Martinovi, císař byl „tak prostý, ba naivní, a tak dychtivě vstřebával všechno, co pro něj bylo nové“ (jeden úplně slyší, jak Napoleon říká královně: „Mon d'jé, madame, to je úšasně sajímafé, prosím, pofíďte fice o ideální strafě pro vaše psíky“) a také „tak milý a taktní“ („Šádné strachy, Físosti, budu mlčet jako chrop a nikomu neršíknu, jak vy tajně nenávidíte ministerského přsedecu!“) a „tak plný přátelské pozornosti k nám, že by nikdy neřekl slovo či neudělal nic, co by mne mohlo rozladit“ („Ofšem, má drachá Físosti, abzolutně *míluji* fařeně bašantí maso!“). Zde se představil francouzský *séducteur* v nejlepší formě, který věnuje své kořisti opačného pohlaví tolik péče a trpělivosti, jako když rybář tahá z vody pstruha rekordní velikosti.

A aby byla opojně erotická atmosféra úplná, Viktorie udělila Napoleonovi nejvyšší uznání, jaké může Británie udělit: Podvazkový řád, rytířský řád založený ve 14. století králem Eduardem III. poté, co tančil s jednou dámou tak rázně, až jí sklouzl podvazek. On jej tehdy zvedl, nasadil si jej sám a prohlásil (francouzsky): „Hanba každému, kdo o tom zle smýšlí.“ Pravděpodobně tím myslel: „Jestli si někdo myslí, že hodlám později z té dámy stáhnout i zbytek ošacení, tak je prasák on sám.“ A přirozeně se z toho pak stalo heslo řádu: „Honi soit qui mal y pense.“ Zařadit Napoleona mezi takzvané „zahraniční rytíře podvazkového řádu“ bylo jako u každé hlavy cizího státu, jež je v Británii na návštěvě, povinností, ale jeho elektřinou

* Použil ovšem francouzské slovo *séduire*, svést, což může znamenat jak získat si na svou stranu, tak i dostat do postele.

nabité vztahy s Viktorií bezpochyby dodaly obřadu výrazný francouzský *frisson* navíc.

Ale i po týdnu jak veřejných, tak soukromých akcí stále ve vzduchu visel náznak anglické povýšenosti – Viktorie napsala svému strýci Leopoldovi, že „naši císařští hosté... se chovají skutečně s nejvyšším taktem“, jako by ji překvapilo, že návštěva z Francie umí zacházet s příborem a neutírá si ústa do ubrusu. Přesto ale oba páry překonaly své odlišnosti a staly se dobrými přáteli, takže se na oplátku domluvila návštěva ve Francii.

IV

Než třináctiletému Bertiemu k jeho nadšení oznámili, že doprovodí rodiče do Francie, bylo jeho dětství jeden dlouhý a úporný albertovský útlak. Otec mu ve snaze udělat z něj dokonalého angloněmckého prince naordinoval režim ze samých kázeňských prostředků, osamělosti a násilí.

Navíc Albert (s Viktoriiným svolením) instruoval celou řadu jeho dospělých učitelů, aby chlapce cepovali šest hodin denně a šest dnů týdně a vtlokali do něj němčinu, francouzštinu, latinu, aritmetiku, dějiny, ještě víc němčiny a ještě ještě víc dějin, hlavně dějin královského rodu.

Aby jej ušetřili nemravných vlivů, nepouštěli Bertieho k žádným jiným dětem, pokud nepočítáme ty z nejbližšího příbuzenstva; když ve výuce zaostával za mladším bratrem Alfredem, byl Bertie prohlášen za retardovaného a odsouzen k výchovnému odnětí svobody div ne na samotce. Úlevou mu byly jen občasné, krátké a neupřímné návštěvy takových hochů z Etonu, kteří byli uznáni za vhodné, aby dělali společnost princovi.

Mladý Bertie musel odevzdávat otci písemné práce a k jedné za druhou se mu vracely otcovské poznámky s hodnocením v tom smyslu, že jeho práce jsou podprůměrné a že se musí učit usilovněji. Když se zdeptaný chlapec bouřil a oddával se výbuchům vzteku, při kte-

rých kácel kusy nábytku, dostal od Alberta pořádný nářez. Stručně řečeno, Bertieho mladičká mysl i tělo dostávaly povinnou dietu ze samých neúspěchů a ponižování.*

Dokonce i francouzský učitel desetiletého princátka, jistý *Docteur Voisin*, tvrdil, že chlapce příliš nutí do duševní práce, což tak trochu působí, jako by si vikinský vojenský instruktor stěžoval, že ve výuce je příliš drancování.

„Nechte ho lézt na stromy! Běhat! Skákat! Veslovat! Jezdit na koni!“ nabádal Voisin Bertieho hlavního učitele, zabeďněného devětadvacetiletého advokáta jménem Frederick Waymouth Gibbs. Ale ani jeho prosby, ani prosby jiných nepohnuly rodiče, aby synkovi dopřáli cokoli, co by se aspoň vzdáleně podobalo normálnímu dětství.

Nebyla ovšem tak docela jen Viktoriina a Albertova vina, že byli tak zkostnatělí. Albert sám si prožil krušné dětství: když mu bylo pět, jeho matka odešla z domova, provdala se za svého milence a vlastní děti pak už nikdy neviděla (ve třiceti zemřela na rakovinu). Albertův otec, proslulý nemrava, se nato oženil s vlastní neteří a na svoje potomstvo nakašlal. Snad tedy bylo přirozené, že podobně dysfunkční rodinné začátky vykřesaly v Albertovi jiskru touhy po stabilitě za každou cenu.

A Viktorii pronásledovaly obavy, že její mužští potomci zdědí vzpurné geny po hannoverské větvi rodu. Jejím dědečkem byl „šilný“ král Jiří III., první vládce, který mluvil ke stromům, a jejím strýcem zase byl zhýralý Jiří IV., o kterém *Times* po smrti napsaly: „Nikdy nebylo jedince méně oplakávaného bližními, než byl tento zesnulý král.“ Taková DNA moc nevypadala na záchranu britské monarchie. A Viktorie byla skálopevnou monarchistkou odmala – podle hravého životopisu z pera Lyttona Stracheyho její oblíbenou písničkou už jako malé holčičky bylo *God Save the King*.

* Mimochodem, neúspěchy a ponižování jsou právě ta metoda, kterou dodnes používá francouzská vzdělávací soustava, jež se (ačkoli by se zdálo, že něco takového je vcelku zbytečné) snaží především dokázat, že učitelé toho vědí víc než žáci.

Když bylo Bertiemu teprve pár dnů, Viktorie napsala svému strýci, králi Leopoldovi Belgickému: „Doufám, že bude jako jeho předražený tatínek, a modlím se za to.“ O měsíc později to v dalším dopisu zopakovala ještě důrazněji: „Snad pochopíš, jak horoucí jsou mé modlitby... aby se v každém, v každíčkém ohledu a jak tělem, tak i duchem podobal svému nejdražšímu andělskému otci.“ Když to shrneme: Viktorie od začátku prosila Boha, aby z Bertieho vyrostl pruderní Němec, který nesnáší veškerou zábavu a vůbec nerozumí kriketu.

A samozřejmě že zcela díky této tyranské výchově se Bertie později vzbouřil a stal se z něj přesně takový hazardní hráč a sukničkář a playboy, jak se toho rodičové nejvíce děsili. Ale velmi podobný postup se v těch dobách opakoval i u většiny dalších Britů z nejvyšších tříd, takže Viktorie a Albert prostě jen byli extrémním projevem typického dobového přístupu ke vzdělávání.

Před návštěvou Francie se v Bertieho životě objevila jedna jediná úleva od té otravné nudy, a to když jej Albert bral na lovy do Windsoru a Balmoralu. A tenhle typ úlevy si pak Bertie dopřával po zbytek života. Kromě toho se těšil krátkodobému příjemnému pocitu, že za něco stojí, když mu dovolili, aby jednoho nebo oba rodiče doprovodil při oficiálních příležitostech, jako byl pochmurný pohřeb vévody z Wellingtonu v roce 1852, přehlídka vojenského námořnictva v roce 1853 a dlouhé ceremoniály, při nichž jeho matka připichovala čerstvě vytvořený Viktoriin kříž na prsa vojákům vracejícím se z Krymu. Takže jeho dětství bylo všechno, jen ne zábava a vzruch.

Když se tedy Bertie dozvěděl, že pojede s Viktorií, Albertem a se sestrou Vicky do Paříže, byl nejspíš nadšením bez sebe, jako každý školák, kterému řeknou, že místo vyučování se jede na exkurzi – a on se měl zbavit školy na celých deset dnů! Nezdrtila ho pravděpodobně ani informace, že bude muset nosit svou uniformu s kiltem, protože neměl žádné spolužáky, kteří by ho varovali, že Francouze by patrně pohled na kluka v sukni mohl rozesmát.

Ale ze všeho nejúžasnější zřejmě byla vyhlídka na to, že při tom výletu do Paříže zase uvidí císařovnu Evženií.

Stejně jako Napoleon III. vyšplhala také vznešená císařovna na vrchol francouzské společnosti díky tomu, že uměla využít všechny výhody, které jí příroda dala. Zatímco většina žen se Napoleonovi díky jeho osobnímu kouzlu i postavení oddávala okamžitě, ona jej donutila, aby se jí dvořil přes dva roky, a pak také aby si ji vzal. Spisovatel Prosper Mérimée, autor původní předlohy *Carmen* a starý přítel Evženie ještě z předcísaršských dob, napsal o císařském páru ne zrovna delikátní dvojverší:

„L'Empereur est le résultat d'une *élection*,
Eugénie le résultat d'une *érection*.“

Ačkoli tedy císaře na trůn dostaly volby, zatímco ji erekce, nebyla Evženie klasická kráska. Nicméně kdo ji potkal, potvrzuje, že z ní vyzařovalo mocné sexuální kouzlo.

Bertie s ní strávil trochu času, když byla s chotěm návštěvou v Anglii, a napsal si do deníčku, že je „velice krásná“ – což byl vrchol odvahy, když uvážíme, že i psaní deníčku bylo jedním z úkolů, kterými ho trýznil otec, takže to nebyla ani omylem soukromá věc. Evženie, která toužila po dítěti, ale postihlo ji několik samovolných potratů, chlapce za svého krátkého pobytu ve Windsorském zámku zahrnovala pozorností tak, jako to Viktorie a Albert nedělali nikdy, a je snadné si představit, jaký účinek mohla vlnadná francouzská dáma na nemilovaného mladistvého prince mít.

Stručně řečeno, kdyby se tehdy, 18. srpna 1855, parník v půli cesty přes La Manche porouchal, Bertie sám kypěl očekáváním natolik, že by nejspíš parostroj osobně dohnal po Seině až do Paříže.

V

Státnická návštěva Viktorie a Alberta ve Francii patří mezi ty vůbec nejúspěšnější rodinné dovolené v dějinách.

Podle všech líčení, dokonce včetně zápisků samotné královny Vik-

torie, byla matka i její děti permanentně v extázi nadšení, a aby-
chom použili francouzský idiom, dokonce i usedlý Albert si dočasně
vytáhl pravítko z královského *derrière*. Ta úžasná desítka letních
dnů ve Francii byla nabitá větší dávkou vzrušení, než kolik ho mladý
Bertie poznal za celý život.

Na veřejnosti se sice s rodiči ukazoval už předtím, ale přijetí, jehož
se jim dostalo v Boulogne-sur-Mer, patrně změnilo jeho pohled
na svět. Existuje soudobý obraz té události od Louise Armanda,
nyní visí v zámku v Compiègne nedaleko Paříže, a z něj si můžeme
udělat představu, jak to všechno asi mladičkový chlapec viděl a pro-
žíval.

Přístav se jen hemží čluny, které vypluly uvítat královskou rodinu.
Dál v zálivu flotila vojenských lodí na pozdrav pálí z děl (buď to, ane-
bo se francouzští a angličtí kapitáni dohodli na menší vojensko-his-
torické rekonstrukci Trafalgaru k jeho padesátému výročí).

Nová královská jachta, *Victoria and Albert*, majestátní parník se
zlacenou přídí, už přistála a její paluba je plná francouzských hod-
nostářů, kteří smekají před vzácnými hosty cylindry. Evženie, zase
těhotná a zase ve strachu z dalšího potratu, zůstala doma, takže
Napoleon III. přijel do Boulogne sám, a teď už pyšně vede Viktorii
po širokém, koberci vyloženém můstku k řadě čekajících kočárů,
které mají návštěvu odvézt na nádraží.

A kam až oko dohlédne, tam se davy diváků strkají, aby aspoň let-
mo zahlédly Bertieho a jeho rodinu. Mezi přihlížejícími je hodně
elegantních dam v hedvábí a v krinolínách, které si módně bledou
pokožku chrání paraplíčky. K tomu, aby se dámy nenahrnuly moc
blízko, byla zmobilizována téměř celá armáda císařských gardistů
s nasazenými bajonety a kavaleristů.

Na tomhle přivítání není zhola nic vlašného ani povýšeného. Kdy-
by chtěl Napoleon dát najevo odstup, podle zvyku by byl čekal, až
Viktorie vstoupí na francouzskou půdu. A v přístavu také stojí ne-
velká markýza se dvěma trůny, což naznačuje, že původně možná
bylo v plánu přivítat hosty až na pevnině. Napoleon však vstoupil

na palubu, chopil se Viktoriiny ruky a osobně ji pozval, ať vystoupí na pevnou zemi. Bylo to přátelské a podle všeho spontánní gesto.

Po úspěchu své cesty do Anglie zjevně Napoleon III. hodlal dokázat dvě věci: za prvé že je nefalšovaný evropský monarcha a chápe historický význam této cesty. Žádný vládnoucí anglický panovník ne navštívil Francii už od doby Jindřicha VI., který to udělal roku 1431, a to nebyla pro Francouze nějak zvlášť potěšující událost, protože Jindřich se jel do Paříže nechal korunovat francouzským králem. Napoleon teď dostal příležitost tuhle trpkou vzpomínku vymazat.

Za druhé byl pevně odhodlán dát najevo, že umí oplácet pohostinnost. Chtěl, aby všichni, v Anglii i ve Francii, jasně viděli, že umí uspořádat bezva mejdan.

Bertieho vezli mezi nadšenými letními davy k nádraží a on už bezpochyby začínal tušit, že tohle nebude jedna z těch formálních státních akcí, jaké pořádají jeho rodiče. Doma v Anglii diváci obyčejně projevovali patřičnou úctu k jeho (nebo spíš k matčinu) královskému postavení. Tím, že jásali nad monarchou, lidé prakticky jásali sami nad sebou jako nad národem. Tady ve Francii to je jiné: tihle lidé nejsou britské královské rodině nijak zavázáni, ale jako by říkali: „Vítáme vás *chez nous* a teď se všichni fakt dobře pobavíme.“

Nádraží bylo vyšňořené stejně jako přístav a soudobá rytina ukazuje procesí projíždějící pod obrovskou slavobránou s vlajkami a květy a obřími písmeny V. Na samotném nádraží pak lidé mávali kapesníky a klobouky. Po celé cestě stály davy tak hustě, že královská výprava nastoupila do císařského vlaku o dvě hodiny později, takže na pařížské Gare de Strasbourg* dorazili až za soumraku, přesněji v 19.12.

V Paříži nadšení propuklo nanovo, kromě jiného i díky salvě ze 101 děl, která oznámila, že královští hosté už vyrazili z nádraží. Nové bulváry (o kterých si toho povíme víc v příští kapitole) byly obklopeny tisíci diváků, kteří sledovali procesí zpoza nepřerušovaných řad

* Nyní Gare de l'Est. V roce 1846 bylo postaveno Gare du Nord, ale z něj vedly koleje do Lille a pak na belgické hranice.

vojska stojícího v pozoru, případně v poloze natolik se blížící pozoru, na jakou se francouzský voják zmůže.

Britské dějepisné knihy obvykle líčí bouřlivé přijetí královské návštěvy a pokřik Pařížanů „Vive la Reine!“; nicméně ne až tak extatické francouzské popisy události, hlavně líčení dějepisce Andrého Castelota, znějí poněkud pravděpodobněji. Aby královna Viktorie něčím oslavila to, že přichází na pařížskou módní scénu, vzala si modré šaty a šedý hedvábný kabátek, a Albert si oblékl uniformu polního maršála, ale podle Castelota si toho, že se oblékli jinak než obvykle, prakticky nikdo nevšiml. Rychle se stmívalo a Pařížané, kteří se zašli podívat na procesí, neviděli skoro nic. Mnozí už navíc čekání vzdali a dalších se zmocnila netrpělivost. V důsledku toho nebyly davy, aspoň podle francouzských komentátorů, nějak nadšením bez sebe; lidé byli spíš zvědaví než nadšení.

Ale co se Bertieho týkalo, i tak mu projížďka kočárem přes noční Paříž, po širokých třídách, ze kterých odklonili všechen provoz, bezpochyby vynahrazovala jakýkoli nedostatek nadšení ze strany nabručených měšťáků. Elysejská pole tehdy byla v poslední fázi své proměny z hrubé cesty přes bažiny ve velkoměstskou třídu a nyní je už lemovaly zbrusu nové stavby určené pro Exposition Universelle roku 1855. Všechny tyto budovy byly posléze zbourány, ale tam, kde nyní stojí Grand Palais a Petit Palais, se tyčil obrovitý Palais de l'Industrie, Průmyslový palác, dvě stě metrů dlouhý, třicet pět metrů vysoký kamenný kolos s obrovitou kopulí ze skla a železa. Uprostřed průčelí měl triumfální oblouk završený sochou velmi skromně nazvanou Francie, koruna obchodu a průmyslu. Toho letního večera vezli Bertieho kolem stavby s průhlednou střechou a se čtyřmi stovkami oken, jen planoucích plynovým osvětlením, a určitě to byl jeden z nejúchvatnějších pohledů na planetě – lepší už mohl být jen londýnský Crystal Palace.

Poté projela královská návštěva kolem Vítězného oblouku, který se tyčil uprostřed nového náměstí, place de l'Étoile, jako střed nejluxusnějších nových tříd, a posléze vjeli do tmy v Bois de Boulogne.

Také Buloňský lesík tehdy prodělával pozoruhodnou přestavbu. Někdejší královský lovecký les na západním okraji Paříže, kdysi tak hustě zalesněný, že za Revoluce se v něm ukrývali aristokrati, byl poničen britskými a ruskými okupačními jednotkami po napoleonských válkách, a tak nutně potřeboval znovu osázet stromy.

Nicméně Napoleon III. se poté, co v Londýně zhlédl Hyde Park, rozhodl, že pokud má být Paříž jeho výkladní skříní, obyčejný les je obyčejný až moc, a tak poručil udělat z lesa městský park se širokými cestami pro kočáry, a dokonce i s umělou říčkou, podle vzoru jezera Serpentine. A bezpochyby tady s chutí polichotil svým anglickým hostům a pověděl jim, že jejich hlavní město mu bylo inspirací pro zkrášlení jeho vlastní metropole.

A co více, jako hold „sportu králů“, který Britové do Francie vyvezli, si Napoleon do parku objednal ještě něco dalšího: dostihovou dráhu v Longchamp; Bertie to ještě netušil, ale později mu měla poskytnout mnoho zábavy.

Když procesí překročilo Seinu, Napoleon jistě zalitoval, že se nepodařilo dostat královské hosty ještě za světla k Château de Saint-Cloud. Byl to totiž klenot francouzské architektury, převážně klasičtá stavba vybudovaná bratrem Ludvíka XIV., vévodou z Orléansu, ale posléze rozšířená za Ludvíka XVI. jako jeho svatební dar pro Marii Antoinettu. Zámek se zrcadlil v řece a ke vzdálenému městu byl obrácen rozlehlým terasovitým parkem, a jak Napoleon I., tak i Napoleon III. si jej vybrali coby místo svého uvedení v úřad. Byl to tedy nejvyšší symbol francouzské moci – a teď na něj měli Viktorie, Albert, Vicky a Bertie jen částečný výhled.

V zámku proběhla recepce, velkolepá a intimní najednou. Představu si o ní můžeme udělat díky obrazu jednoho z císařových oblíbených malířů, Charlese Müllera.

Na plátně provedeném podle kreseb, jež Müller pořídil na místě, vidíme přijímací sál se spoustou krásně oděných dvořanů; zkrátka to nejelegantnější shromáždění, jaké se ve Francii dalo najít. Byli tu přátelé, spojenci a důvěrníci císařského páru, včetně Napoleonovy

sestřenice a někdejší snoubenky Mathildy, která žila se svým milencem, holandským šlechticem, a nijak se s tím netajila.

Müller zachytil schodiště, místo květin ve vázách ozdobené řadami vojáků ve zlatých přilbách s chocholy, na jejichž kovu se odráželo světlo z masivních svícňů. A ve středu té okázalé scény jsou její královské a císařské hvězdy. Napoleon je, protože on obraz objednával, vidět nejvíc a je nerealisticky štíhlý a vzpřímený. Na sobě má modrý vojenský kabát a těsné červené kalhoty, knír mu trčí jako ručičky hodinek ve tři čtvrtě na tři. Vedle něj stojí Evženie v elegantních šatech s vysokým límečkem a laskavě se dívá na poněkud staromódní Viktorii, jedinou dospělou ženu ze všech přítomných, která má čepec podobný těsné noční čepičce. Královna jako by se ukláněla císařskému páru (Müller byl koneckonců Francouz), jako by projevovala vděk za pozvání do tak útulného domečku. Albert jen září v šarlatové blůze a stojí o kousek dál, snad proto, aby svou výškou nezahanboval Napoleona. Ruku má položenou na šavli a působí zamýšleně, jako by si kladl otázku: „Co to ten Frantík dělá, to mi balí manželku?“

Müller si také dal velice záležet na portrétech princezny Vicky – je to zmenšená kopie své matky, dokonce má i čepec – a Bertieho, kteří stojí mezi rodiči. Mladý princ má na sobě vkusnou bílou košili a tmavé sako a plavé vlasy má ulízané, jako by jej matka právě přinutila se učesat. Zvláštní je, že se jako jediný ze všech dívá na malíře. Jako by se mu v hlavě rozsvěcovalo. Je uprostřed té scény, což je pro ten večer bezpochyby nejokázalejší událost celého západního světa*, a nejspíš si myslí: „Je tu tolik dospělých členů královské a císařské rodiny a tolik neuvěřitelně elegantních dvořanů, ale pan malíř maluje mě. *Mich. Moi. Že bych vážně byl až tak významný?* Hmm, když se nad tím tak zamyslíme...

* Téhož dne byla podepsána dohoda mezi Vatikánem a Rakouskem, podle níž katolická církev získala právo rozhodovat o rakouských zákonech týkajících se manželství a vzdělávání, ale nějak se nedochovaly zprávy, že by se pak konala větší párty.

VI

V několika příštích dnech musel Bertie čelit neustálé pozornosti druhých, od kritického zraku diváctva při těch příležitostech, kdy jeho i rodinu ukazovali všude možně po městě, až po podrobnější zkoumání rodičů, kteří pozorně hledali sebemenší náznak toho, že byl vlastně špatný nápad ho vůbec brát s sebou. Dokud nepřijde důkaz o opaku, byl pro ně Bertie stále zaostalý hoch, který vyžaduje neustálé terorizování od svých strážců mravnosti. A tady ve Francii je jako utržený ze řetězu, takže je třeba jej sledovat ještě víc.

Některé oficiality musely být pro chlapce proslulého slabší schopností se soustředit poměrně těžké – třeba tříhodinová obchůzka po výtvarné části Světové výstavy, kde bylo pět tisíc děl od dvou tisíc umělců z osmadvaceti zemí (i když půlka byla francouzská, jak jinak). Z výstavy byli nadšením bez sebe lidé jako básník Baudelaire, proslulý svým návykem na drogy, který napsal, že „výstava anglických malířů... je hodna dlouhého a trpělivého zkoumání“. Což zní přesně jako akce, ze které by většina třináctiletých kluků nejraději plačky utekla.

Ale našlo se tu i jedno plátno, které Bertieho téměř jistě zaujalo: skupinový portrét císařovny Evženie s dvorními dámami od německého malíře Franze Xavera Winterhaltera. Oku moderního diváka asi bledé, unylé dámy s nudnými pěšinkami uprostřed čela, s povislými loknami a neskutečně nabobtnalými róbami připadají jako sbírka ožvlých polštářů, ale pro Bertieho (a vlastně pro kohokoli, snad kromě nejskalnějších pařížských revolucionářů) těch osm žen pózujících na poněkud vlhce vyhlížející lesní mýtině asi bylo vidinou téměř božské krásy, přičemž dokonalá bledost pokožky a okázalé oděvy jim dodávaly výraz nekonečné sebejistoty. A nezapomeňme na ramena – všechny šaty včetně císařovniných byly střížené tak, aby jejich nositelky byly v podstatě nahé od bicepsu výš a aby výstřihy visely mučivě volně hned nad rýhou mezi řadry. Kdyby si kterákoli založila ruce křížem, šaty by z ní jednoduše spadly.

Erotický podtón obrazu byl jako reklama na imperialismus. Před

několika desítkami let by urozeným ženám podobně povýšené chování zajistilo výlet pod gilotinu, ale teď nestydatě vystavovaly parádu a mlčky jako by sdělovaly: „Drž se Napoleona III. a něco z tohohle získáš taky.“ V Bertieho případě se tento vzkaz už za několik let ukázal být naprosto pravdivým.

Po obchůzce výstavy následoval oběd, který podle všeho způsobil v Paříži menší nedorozumění. Byl totiž v oficiálním programu státní návštěvy uveden anglickým slovem „lunch“, které tehdy většina Francouzů nikdy neslyšela. Jeden novinář napsal, že zaslechl, jak nějaký Pařížan tvrdí, že to asi bude překlep z „punch“ – patrně si myslel, že se anglická královská rodina o polednách nalévá koktejly.

Bertie by si býval mnohem víc užil návštěvu Průmyslového paláce, protože tam se dala najít spousta hluku, páry a zábavy. Návštěvníci Expa v roce 1855 si mohli prohlédnout různé zbrusu nové vynálezy, jako byla travní sekačka, pračka (ne že by nějakému členu královského rodu hrozilo, že něco z toho bude obsluhovat osobně), saxofon, šestiranná zbraň pana Samuela Colta, telegraf, elektrické hodiny, kávovar schopný vyrobit dva tisíce šálků za hodinu, veslice vyrobená z betonu, největší zrcadlo všech dob (5,37 m vysoké a 3,36 m široké), a také rozličné stroje, jež dovedly rozkrájet, rozdrtit, sklidit, ohřát, ochladit a přepravit jakýkoli průmyslový či zemědělský produkt, který vás jen napadne. Jednou z nejoblíbenějších atrakcí pak byl stánek, kde zdarma rozdávali vzorky čerstvě praženého tabáku.

Ale i některé vzosnější akce byly docela zábavné. Ve čtvrtek 23. srpna byli Britové čestnými hosty na plese pořádaném pařížskou radnicí v Hôtel de Ville. Mezi ostatními hosty bylo několik šejků, z nichž jeden se před Viktorií uklonil, a než mu v tom někdo stačil zabránit, zvedl jí lem roucha a políbil kotník, k čemuž s pronikavým smyslem pro dějiny Anglie prohlásil: „Honi soit qui mal y pense.“* Za takový žertík s královskou nožkou by jej princ Albert mohl i prošpikovat

* Šejkovo gesto klidně mohlo být i duchaplnou, aktuální narážkou na to, že Viktorie udělila Napoleonovi podvazkový řád, když byl v Anglii.

mečem, nebýt toho, že Viktorie to vzala s odměřeným smíchem. Navzdory své prudérní pověsti začínala královna patrně vnikat do pařížského způsobu myšlení.

Čtyřicetý srpen, den po kotníkovém incidentu, je dnem, u kterého se většina Bertieho životopisců* důkladněji zastavuje. Po podvečerní přehlídce 45 000 vojáků cvičících na Martových polích (kde později vyroste Eiffelova věž) Viktorie nedala jinak, než že vezme Bertieho do Invalidovny podívat se na hrobku Napoleona Bonaparta.

Návštěva byla improvizovaná, a tak když nepočetná skupinka dorazila na místo, kde je dodnes muzeum postavené kolem původního útulku pro válečné invalidy, narazila taky na uvítací výbor, skromný, ale pozoruhodný. Byla to skupinka veteránů s pochodněmi v rukou, včetně několika starých vojáků, kteří osobně bojovali Bonapartovi po boku.

Byla tmavá, větrná noc a světlo z pochodní zběsile poskakovalo. Kulhající veteráni dovedli návštěvníky do kaple. Někdejší císař zatím odpočíval v menší Chapelle de Saint-Jérôme, protože jeho obrovité mauzoleum pod vznosnou kopulí se ještě stavělo.**

Rakev byla zahalena fialovou drapérií vyšívanou vzorem včel – znakem rodu Bonapartů. Viktorie vešla s Napoleonem III. a se starými vojáky do zastíněné, chladné kaple a přemohla ji slavnostní atmosféra, jak beze studu přiznala ve svém deníku:

„Stála jsem tam, před rakví nejzavilejšího nepřítele Anglie, zavěšená do Napoleona III., jeho synovce; já, vnučka toho krále, jenž jej nenáviděl nejvíc ze všech a jenž se proti němu nejrázněji stavěl, a právě tento synovec, jenž nese jeho jméno, se stal mým nejbližším a nejdražším spojencem! (...) Vskutku podivné a podivuhodné, vždyť tímto projevem úcty mrtvému nepříteli jako by byly staré spory a soupeření

* Seznam jeho životopisů, ve kterých jsem si při rešerších pro tuto knihu čítal, najdete v bibliografii na s. 309–310.

** Hrobku začali budovat v roce 1842 a dokončili ji až roku 1861.

smazány a pouto jednoty, jež nyní byla šťastně navázána mezi dvěma skvělými a mocnými národy, opatřeno nebeskou pečeti!“

Viktorie se nejspíš domýšlela, že přes dočasné anglofrancouzské spolenectví kvůli Krymu její prohlášení o nebesy schváleném přátelství Británie s Francií nepřijmou politici doma v Anglii moc dobře, ale rozhodla se ten historický okamžik zpečetit. Oslovila Bertieho, svého dědice, nakázala mu, ať v rámci nového přátelství poklekně před Bonapartem. Mladý princ, oblečený v kompletním kroji skotských horalů i se sporránem (skotskou brašničkou, již historik André Castelot ve svém líčení této události popsal roztomilým slovním spojením „chlupatá taštička“), ji poslechl, a sotva tak učinil, venku propukla bouře a stěnami kaple otrásaly hromy. Někteří veteráni si to vyložili jako znamení shůry a rozplakali se.

Pro Bertieho neopotřebovanou mysl to patrně bylo něco jako další potvrzení toho, že se ocitl v ohnisku všeho dění. A také že tato událost zcela reálně stvrdila jeho celoživotní sepjetí s Francií. Tou dělostřelbou hromů jako by mu duch samotného Bonaparta říkal: *Bienvenu chez nous*.

Den nato, 25. srpna, Bertieho znovu zvěcnili na plátně. Joseph Louis Hippolyte Bellangé je autorem obrazu Královská návštěva u Napoleona III.: císařský hon na Château de la Muette v lesích St. Germain, 25. srpna 1855*.

Vidíme tu nejvýše postavené rodiny Francie a Británie, jak si užívají společenskou akci, která je naprostým protikladem všech lovů a honů, jež Bertie zažil do té doby a které v podstatě vypadaly tak, že jste se namáhavě plahočili někde po větry zmítaných a bezútěšných skotských slatinách.

* Zdá se, že obraz byl pojmenován poněkud chybně, protože zámek Château de la Muette je na okraji Buloňského lesíka, ne Bois de Saint-Germain. Sám zámek byl později zbořen a nahrazen modernějším zámečkem, kde nyní sídlí pařížské ústředí OECD.

Na Bellangého obraze je početná smečka loveckých psů, které drží v pevné formaci lovčí v zelenozlatých kabátech a červených kalhotách, zatímco všudypřítomní elegantní čumilové natahují krky a snaží se přes kordon gardistů na koních zahlédnout urozené celebrity.

Královská a císařská společnost stojí před zámkem, Albert a Napoleon na sobě mají rozhodně vůbec ne rustikální dlouhé kabáty a cylindry, Viktorie je v jasně růžové a vypadá netypicky elegantně. Co víc, vypadá přesně jako ty francouzské dámy, jež je pozorují ze zámku, takže buď královna bezvýhradně přijala za svou *la vie Parisienne*, anebo si Bellangé moc nalámal hlavu s pravdivostí malby. A je třeba říci, že obraz opravdu je spíše diplomatický než realistický, protože Napoleon a Viktorie vypadají stejně vysocí jako Albert. Bertie má dlouhé kalhoty a skotský baret a vzhlíží k otci, jako by říkal: „Tihle všichni se přišli podívat na *moi aussi*, že ano?“ Sebevědomí mu den ode dne přibývalo.

Královská návštěva vyvrcholila ten den večer, kdy Evženie a Napoleon pořádali ve Versailles obrovský ples. I na procovské poměry té doby to byla pozoruhodná událost. Jeden její francouzský svědek, fotograf Caron de Lalande, napsal, že bál by „se zdál být nemožnou pohádkou, kdyby jeho šťastní účastníci nebyli při tom a nemohli sami dosvědčit, že opravdu viděli a osahali si onen nepředstavitelný přepych, že vskutku voněli ke všem květinám, jež zářily a odrážely se v proudech světél v nekonečné zrcadlové galerii.“

Napoleon III. byl stejně jako Albert zastáncem nových technologií, a tak už byl palác Ludvíka XIV. vybaven nejnovějším plynovým osvětlením, a v hojně míře. Honosné sály byly osvětleny jako za dne, což byl pro lidi uvyklé sporému osvětlení svíčkami kouzelný zážitek. Všude samé květiny a rostliny, stály ve vázách u stěn a také visely od stropů jako barevné lustry. A hosté zářili stejně jako výzdoba – celé moře hedvábí, bílých kalhot, nahých ramenou a vosku na kníry. Pozvání zatančit si na hudbu vyluzovanou čtyřmi orchestry dostalo přes tisícovku privilegovaných osob. Jeden z orchestrů dirigoval sám rakouský mistr valčíků Johann Strauss.

Těhotná Evženie se teď na veřejnosti skoro neobjevovala, ale udě-

lala pro anglické hosty výjimku a uvítala je, už když dorazili ze Saint-Cloud v kočárech. Císařovna na ně čekala na vrcholku schodiště, což, i když to Viktorie patrně nevěděla, bylo protokolární vítězství a doklad Evženiina postavení – královna za ní musela jít zdola nahoru.*

Viktorie si do deníku hrdě zaznamenala, že „podobný ples nezažily Versailles od dob Ludvíka XVI.“ I to byl pro Evženií významný krok, protože jako by se postavením vyrovnala Marii Antoinettě.

Slavnosti začaly valčíkem, kterého se účastnili všichni členové královské rodiny včetně Bertieho, jenž se přidal k dospělým a vedl si skvěle. Po tanci následovala hostina v Opéra Royal, soukromém divadle Ludvíka XIV., jež se nacházelo přímo v paláci.

Dochovaly se fotografie z této události (a ostatně i z většiny událostí celé Viktoriiny státní návštěvy), ale samozřejmě jsou šedé a statické. Ale opět máme štěstí a všechnu tu okázalost, barvy a rej zachycuje olejomalba. Obraz Eugèna Lamiho Večeře ve Versailles na počest anglické královny, 25. srpna 1855 zachycuje scénu, jež spíš než jako státní banket (lokty u sebe a hlavně nepocákat belgického velvyslance polívkou) připomíná početnou a téměř bujarou svatební hostinu. Místo formálních řečí o krymské válce a o deficitu zahraničního obchodu, provázených delikátním cinkáním stříbrných příborů o porcelán, tu zjevně vládla čilá konverzace a ozýval se smích.

Císařský pár i jejich čestní hosté, včetně Bertieho a jeho sestry, sedí u dlouhého stolu na vyvýšeném stupínku. Pod nimi je pak čtyři sta hostů, kteří ale spořádaně nesedí každý na svém místě – polovina z nich se prochází od stolu ke stolu, dává *bonsoir* známým a předvádí nové ohozy. A to vše sledují početní, ne tak vysoko postavení hosté, kteří dostali pozvánku na tanec, ale už ne na hostinu. Nahýbají se přes parapety, ukazují si celebrity, prohlížejí si tu zářivou scénu.

Bertie téměř jistě nic podobného jakživ neviděl, a totéž klidně může platit i pro Viktorii, která si do deníku zapsala, že to byl „rozhodně

* Jak si vzpomeneme, Napoleon si něco podobného v Boulogni odepřel a šel Viktorii přivítat na loď.

jeden z nejkrásnějších a nejúchvatnějších výjevů, jakého jsme kdy byli svědky“.

Po večeri byl ohňostroj, včetně pyrotechnického obrazu zámku Windsor, pak se zase tančilo a tak to pokračovalo až do tří do rána, i když podle deníku Viktorie s celou rodinou odešla ve dvě, přičemž děti byly „téměř u vytržení“.

Proč byl u vytržení Bertie, to je lehké pochopit. Napoleon III. neměl královský dvůr v usedlém anglickém smyslu toho slova – spíš žil uprostřed francouzského karnevalu, nebo na prázdninovém táboře s císařským tématem. Bertie patrně najednou pochopil, že být vládcem nemusí znamenat jen kynutí poddaným a výuku německé gramatiky. Jeden má taky možnost se rozšoupnout, a když má k ruce dost služebnictva, peněz, paláců a krásných lidí, taková zábava může být něco extra.

Není proto moc překvapivé, že dopoledne druhého dne, posledního dne návštěvy, zašli Bertie s Vicky k Evženii škemrat, ať přemluví rodiče, aby je tu ještě nechali. Když Evženie diplomatically odpověděla, že Viktorie a Albert se bez nich neobejdou, Bertie prý odsekl: „Že neobejdou? Nesmysl. Vůbec nás u sebe mít nechtějí a doma mají šest dalších dětí.“

Později ten den vyrazili královští hosté doprovázeni Napoleonem z Gare de Strasbourg a hraběnka d'Armaillé, která u toho byla, si zapřísahala, že Bertie „se neustále rozhlížel, jako by si zoufale snažil svoje poslední okamžiky v Paříži zcela zapamatovat“.

Po další vojenské přehlídce v Boulogni, kterou Viktorie popsala jako „les bajonetů“ (možná se Napoleon pokusil čekajícím důstojníkům královského vojenského námořnictva jemně naznačit, že jeho pobřeží je dobře bráněno) došlo na poslední hostinu a po ní na dojaté loučení. Když člun opouštěl břehy Francie, děti plakaly, a to zhruba ze stejných důvodů, z jakých ronila slzy o téměř tři sta let dříve mladičká Marie Skotská (mimochodem poloviční Francouzka), když jí ukradli luxusní život na francouzském dvoře a poslali ji vládnout nezvladatelným Skotům.

Bertiem asi otrásl, že jeho francouzské prázdniny najednou končí, ale zároveň se v něm patrně také rodilo přesvědčení, že se do Francie musí za každou cenu vrátit a že jednoho dne zase zažije tu ohrom-

nou zábavu, se kterou teď má utrum. Jako dickensovská sirota, která poprvé ochutná dort, si prostě uvědomil, že někde existuje lepší život než ten jeho. A díky Napoleonovi a Evženie Bertie věděl, že ve Francii jej přivítají s otevřenou náručí.

A „otevřená náruč“ je přiléhavý výraz. Protože na něj neudělaly skvělý dojem jen všechny ty velkolepé ceremonie. Bezpochyby ještě důležitější byla koňská dávka sebeúcty, kterou právě dostal. Po letech potlačování citů ve světě obývaném téměř výhradně sucharskými učiteli a přísnými rodiči, ve světě tvořeném vzděláním složeným z toho, že mu bez ustání připomínají, jaký je budižkničemu, dosáhl ve Francii úspěchu. Lidem se zamlouval, chtěli ho malovat, ba co víc, oni ho *obdivovali*. A nejen že se na veřejnosti dokázal chovat dost královsky, čímž si vysloužil pochvalu dokonce i od matky a čímž potlačil vzpomínky na své domácí záchvaty vzteku, ještě k tomu pěkně tančil, mile konverzoval s císařem, císařovnou a jejich dvořany a povedlo se mu cosi, čemu se v Anglii ani vzdáleně nepřiblížil – *zapadl do společnosti*. Byl příjemným společníkem. Byl součástí party.

V Paříži se navíc nikdo nedíval spatra na jeho německý přízvuk. Po celý život vyslovoval místo anglického R jakési teutonské chrchlání, ale to mu jen pomohlo hovořit lépe francouzsky.

Kromě toho s ním jednali jako s vysoko ceněným dospělým přítelem, ne jako s nedokonalým dědicem. Sám Napoleon Bertieho vzal na okružní cestu po metropoli, dělal mu průvodce a osobně řídil nevelký kočár. Potom se spolu procházeli po terasách Palais des Tuileries* a družně si povídali. Stejně jako všechno za toho výletu do Paříže bylo i tohle pro Bertieho naprosto nové – světem protřelý Francouz si udělal čas, aby mu ukázal pamětihodnosti, a mluví s ním o něčem jiném než o domácích úkolech nebo o tom, že nesmí být takový šílenec jako někteří matčini předci.

* Palais des Tuileries byl postaven v 16. století a Napoleon Bonaparte si jej vybral jako svůj pařížský příbytek. Navazoval na křídla Louvru. Zničili jej komunardi krátce po pádu Napoleona III. v květnu 1871.

Není těžké si představit, co asi Napoleon svému mladému chránněci vykládal, protože sám toužil po synovi a snažil se nějakého zplodit už od chvíle, kdy se oženil s Evženií. Napoleon byl oportunista, který postavení získal nejen díky bonapartovské krvi, ale také díky podlosti a odhodlání a navzdory zuřivé opozici jak roajalistů, tak republikánů. A jako všichni selfmademani si uměl těžce vyzískaných rozkoší rádně užít. Zdá se tudíž nemožné, že by se s ohromným anglickým princátkem, jež se vyjadřovalo natolik nadšeně a jako u vytržení o všem, co vidí a dělá v Paříži, nepodělil o pár figlů.

„Jednou,“ mohl klidně císař říct Bertiemu, „budeš taky mít dvořany. A věř mi, *petit prince*, ženy budeš odhánět plácačkou naouchy. Copak sis nevšiml, jak všechny s tebou touží mluvit a tančit? Za deset let... co, možná už za pět ti budou padat k nohám. Budeš si moct vybírat z těch nejkrásnějších žen v celé zemi – ne, v celé Evropě. Podívej se na mě, jsem malý, žádný krasavec, ale můžu mít kteroukoli ženu, stačí lusknout prsty. Samozřejmě, Evženie z toho není vždycky moc nadšená, ale udělal jsem ji císařovnou, tak je mi vděčná. A tvoje princezna bude jistě stejně shovívavá.“

Světácký proslov mohl být klidně prokládán nonšalantním bafáním z doutníku, což byla pro Bertieho další novinka, protože oběma jeho rodičům se tabák hnusil. Stejně jako sukničkářství bylo i kuřáctví Napoleonovým odznakem mužné důstojnosti a tu pak Bertie po celý život napodoboval... dokud ho nezabila plicní choroba.

Pokud byl Bertie pro Napoleona synem, po kterém vždy prahl, pak Napoleon byl pro Bertieho otcem, jakého nikdy neměl, a chlapec prý řekl svému hostiteli: „Máte moc pěknou zemi. Rád bych byl vaším synem.“

I Evženie jej zahrnovala pozorností a projevy citu, patrně ještě víc než předtím v Londýně. Teď byla těhotná a nemohla chodit na většinu veřejných akcí, a tak se Bertieho styky s ní odehrávaly téměř výhradně v soukromí, v důvěrném prostředí některého jejího budoáru. Krásná, zádumčivá žena ve společnosti snadno ovlivnitelného, citově vyhladovělého dospívajícího hochy – to je silná kombinace.

A k pozornostem od Evženie se přidávaly mnohonásobně početnější projevy náklonnosti od jejích neustále přítomných společnic, od těch okouzlujících *dames d'honneur*, jež Bertie obdivoval na skupinovém portrétu ze Světové výstavy. Na rozdíl od dvorních dam jeho matky byly císařovny společnice vybírány pro svou krásu a duchaplnost, nikoli kvůli dobrému rodu a náklonnosti k chovu psů.

Samozřejmě že ani Evženie, ani její erotická svita se záměrně nesnažily, aby z nich třináctiletý chlapeček šlel. Měly všude kolem spoustu dospělých ctitelů, kteří je plně zaměstnávali. Ale byly hovorové a okouzlující, měly sklony muže škádlivě popichovat a vůbec působily spíš jako skupinka kamarádek než jako panovnice a její služebné. A když si ty aristokratické francouzské *femmes fatales* v oslnivých plesových šatech ve Versailles přitiskly Bertieho na prsa a nechaly se jím vést po tanečním parketu ve víru valčíku, jejich nahá ramena a vyzývavé úsměvy byly pro mladíčka jistě stejně opojné jako půldruhalitrová lahev šampaňského.

Francouzský životopisec Eduarda VII., Philippe Jullian, který kromě dalších knih sestavil také sborník fotografických aktů z devatenáctého století, nám zachycuje Bertieho náhlé sexuální probuzení jednoznačně francouzským způsobem. Jak píše, mladý princ v Paříži „... poprvé vdechl onu vůni, *odor di femina*, a po jejích stopách pak kráčet po celý zbytek života. Krásné a navoněné ženy, jež jej líbaly (mohly, vždyť byl ještě dítě), před ním navíc dělaly pukrlata, a při těch předklolech mu jejich *décolleté* odhalovalo rozkoše, jež mu Windsor tajil.“

Viktorie pak sama do deníku nevinně zanesla onu cestu, po níž Bertie zatím klopýtavě kráčet na svém prvním výletě do Paříže: „Krása francouzské metropole, temperament tamních lidí, dobrosrdečnost francouzského císaře, elegance francouzské císařovny, to vše zanechalo nerasmazatelný otisk na jeho [Bertieho] povaze, hladovějící po radostech.“

Samozřejmě že tehdy si královna neuvědomovala, po jakých přesně radostech její syn tak hladoví, ani jak mohutně jeho apetit brzy naroste...

2

Královský věneček letí bez královských ceremonií do koše

„ŽENY, JEŽ JEJ LÍBALY JAKO CHLAPEČKA, BYLY TEĎ ODHODLÁNY MU JAKO MLADÍKOVI DÁT VŠE.“

Philippe Jullian ve svém životopisu Eduarda VII.

I

Zatím Bertie jen viděl, jak šampaňské perlí ve sklence, a díval se, jaké účinky má na druhé. Sám ještě zátku jaksi nebouchl. A na dlouhou dobu po rodinném výletu do Paříže také nebyla skoro žádná šance na to, že by se snad vrátil do Francie a podruhé letmo zahlédl tu zahradu pozemských slastí, jež se tam nabízí. Kromě jednoho krátkého výpadu přes La Manche s rodiči, to bylo v srpnu 1858, kdy se setkali s Napoleonem a Evženii v Cherbourgu, zmizely laskominiky francouzského císařského dvora z jeho jídelníčku.

Potíž byla v politice. Napoleon III. se nejspíše zhlédl ve svém války-
chtivém strýčkovi a usoudil, že si moc nejlépe udrží, když bude brnkat na strunky srdce francouzských vlastenců tím, že nedá pokoj sousedním zemím. V roce 1856 sice skončila krymská válka, ale on se hned začal plést do dění v Itálii, kde pomáhal „osvobozovat“ kraje okupované Rakouskem, a Anglie s Pruskem dostaly strach, aby tím nevyvolal celoevropský konflikt. A pouhých několik let po tom, co válčil na Krymu s Rusy, začal Napoleon pečlivě prozrazovat

úryvky z debat s carem o tom, jak by mohli uzavřít východozápadní spojenectví, v jehož důsledku by Prusko bylo jako *wurst* mezi dvěma chleby, takže by si Francie mohla ukrojit notný kus západního břehu Rýna.

To vše Viktorii rozesmutňovalo a vztekalo. Stále posílala Napoleonovi vřelé dopisy od „oddané sestry“, ale před svými ministry a před strýcem Leopoldem, belgickým králem, si vylévala srdéčko, jak je z chování Francouzů zoufalá.

Když Napoleon v květnu 1860 vyslal vojska do Neapole, kvílivě si postěžovala Leopoldovi, že: „žádnou zemi a žádného člověka by ani ve snu nenapadlo *jitřit* či *napadnout* Francii;* všichni by byli nesmírně rádi, aby vzkvétala; zato *ona* touží rušit všechny ve všech koutech světa a tropit neplechu... což samozřejmě jednou skončí *vyslovenou křížovou výpravou* proti tomu *světovému rušiteli klidu a míru! Vskutku oblundné!*“

Leopold varoval Viktorii před francouzským pokrytectvím a napsal, že by měla „nasadit všechny rozumné prostředky k tomu, aby osobně zůstala v přátelských vztazích s císařem“, nicméně že „i když se k tobě osobně třeba chovají přátelsky, Francouzi nesnášejí Angličany jako národ“.

Stručně řečeno, zhruba pět let po Bertieho nejlepších prázdninách v životě se patrně všechny rafinované narážky, troušené před rodiči, že by mu moc nevadilo si návštěvu zopakovat, setkávaly jen s pohoršenými výroky o tom, jak je neschopen chápat byt jen základy světové politiky. Tím se možná vysvětluje, proč se z Bertieho později stal tak vynikající diplomat – jakmile dosáhl dospělosti, skálopevně odmítal připustit, aby se politika postavila mezi něj a jakékoli hýřilské výpravy do Paříže.

Prozatím ovšem musel dělat, co maminka s tatínkem poroučejí, a jeho kyselé výlevy vzteku se zhoršovaly natolik, že byl posléze po-

* Královna zjevně zcela zapomněla na předchozích pět století anglicko-francouzských vztahů.

slán do vyhnanství v Richmond Parku se svým kaplanem, učitelem latiny a třemi mladíky kolem dvacítky (dvěma majory a jedním lordem), jejichž kolektivním posláním bylo upevňovat mu charakter. Princ Albert sepsal podrobný program a požadoval po nových Bertieho životních rádcích, aby se postarali, že chlapec se nebude odvádět „žádnému lehkomyšlnému požitkářství a lenošení, například povalování po křeslech či pohovkách, pospávání na židli či tomu, že by zaujímal nevhodné postoje s rukama v kapsách“. Těž bylo zásadně důležité, aby se mladý princ z Walesu vyhnul „frivolnostem a pošetilé marnivosti dandysmu“. Právě tak dobře mohl Albert rovnou napsat: „Postarejte se, aby z Bertieho nevyrostl Francouz.“

II

Když tedy Bertie nemohl navštívit ani Napoleona, ani žádné *Parisiennes*, začal se rozhlížet ve věci své *éducation sentimentale* jinde. V červenci 1857, kdy mu bylo patnáct, jej poslali na vzdělávací okružní cestu na kontinent, a to v doprovodu čtyř pečlivě prověřených chlapců jeho věku – byli to tři mladí šlechtici a William Gladstone, nejstarší a stejnojmenný syn ministra financí. Základnu měl mít Bertie v Německu, v rýnském Königswinteru, a to na tři měsíce, za nichž bude podnikat krátké výpady přes hranice, do Švýcarska a Francie, a to za účelem zdravých zaměstnání, jako je turistika a čerstvý vzduch a tak. Paříž: naprosto vyloučeno.

Nicméně hned prvního večera v Königswinteru Bertiemu stoupla svoboda a místní víno do hlavy natolik, že políbil dívku. Bylo to považováno za natolik vážný incident, že se Bertieho dospělí dohlážitelé rozhodli nenapsat nic do hlášení, jež posílali princovi Albertovi, bezpochyby ze strachu, aby celou akci okamžitě neodvolal a nepokazil jim tak léto.

A vlastně bylo velice vhodné, že se Albertův syn poddal pokušení právě tady. Koneckonců podle známé pověsti sídlí na kameni nad řekou právě proti proudu nad Königswinterem nejslavnější z rýn-

ských panen, proslulá Lorelei, jež láká nevinné muže do záhuby. Tehdy byla hrdinkou všem dobře známé písně a námětem básně Heinricha Heineho „Lied von der Loreley“, kde se popisuje, jak nejkrásnější ze všech panen sedí vysoko, češe si zlaté vlasy a zpívá úchvatnou, neodolatelnou melodii. Všichni lodníci podlehlou kouzlu a nevidí ostré útesy. Na konci básně jde člun nebohého hrdiny ke dnu a pohltí jej běsnící proud řeky.

Přirozeně že v Bertieho případě to až tak tragické nebylo, ale podle reakcí na tenhle první pusanec by si jeden myslel, že se právě vrhl po hlavě do stoky neřesti. Mladý Gladstone napsal po té šokující události domů matce, že Bertie se dostal do předmanželského ústního kontaktu s příslušnicí opačného pohlaví. Paní Gladstonová přirozeně předala informaci manželovi a ten se mravně pohoršil a prohlásil, že „výchova prince z Walesu zjevně není odpovídající jeho postavení“. Nazval polibek na veřejnosti „nedůstojnou drobnou neřestností“, jež dokazuje, že z Bertieho se stává „prostopášník“.

Mimochodem, to prohlášení vyšlo z úst politika, který se proslavil svými výpravami do ulic Londýna za prostitutkami, při nichž je žádal, aby mu popisovaly své zkaženosti, načež se vracel domů a tam se bičoval. Takže prostopášnost byla téma, o kterém Gladstone hodně věděl.

O svých sedmnáctých narozeninách v roce 1858 si Bertie nejspíš myslel, že jeho svoboda se konečně blíží. Dostal od rodičů dopis, v němž se mu oznamovalo, že mu dávají osobní apanáž ve výši pět set liber ročně – což tehdy bylo hodně peněz. Rovněž mu bude dovoleno vstoupit do armády jako podplukovník: i po tom už dlouho prahl.

Samozřejmě že když má jeden podobné rodiče, dá se čekat, že mu dobrou zprávu něčím ztrpčí. Bertie měl nadále zůstat pod neustálým dohledem mravního dohlázele, tentokrát jistého plukovníka Roberta Bruce, hrozivého chlapíka, který vypadal skoro jako Albert, protože stejně jako on lehce plešatěl, měl huňatou bradku

a byl pekelně seriózní. Bruce dostal od Alberta pokyny, aby „reguloval všechny princovy kroky, jeho rozvržení času a zaměstnání a všechny všednodenní podrobnosti“. A především, zdůraznili té jeho nové náhražce za otce, především se Bertie musí cvičit v „přemýšlivosti a odříkání“.

Jak se zdá, rodiče jej stále považovali za ztracený případ. Princ Albert napsal dopis své nejstarší dceři Vicky, která se nedávno vdala za pruského korunního prince Bedřicha (otce budoucího císaře Viléma II., který v roce 1914 rozpoutá proti Británii válku), a v něm utrousil vzácný teutonský žert o Bertieho intelektu: že prý není „víc k užitku než pistole zabalená až na dně kufru, když tě v Apeninách přepadnou lupiči“.

Snad vytanuly Apeniny Albertovi na mysl proto, že než hodlal Bertieho pustit do armády, měl v plánu jej vyslat do Říma, aby tam studoval z první ruky moudrost starověku, protože všechny dosavadní pokusy naučit chlapce latině z knih hanebně selhaly. A když tam Bertie na začátku roku 1859 dorazil, dostal svolení navštívit papeže, ovšemže jen pod pozorným dohledem plukovníka Bruce; patrně panovala obava, že kdyby byl mladý princ ponechám s nejvyšším pontifikem o samotě, slíbil by mu, že rozpustí anglikánskou církev. A plukovník Bruce také vypakoval Bertieho ven z Vatikánu, jakmile se na přetřes dostalo téma anglického katolicismu.

Bertie čas strávený v Římě opravdu věnoval studiu výtvarného umění, ale nikoli jen toho starověkého. Navštívil ateliér proslulého anglického malíře Frederika Leightona, kde obdivoval portrét jistě smyslné Italky jménem Nanna Risiová. Erotismem nabitý obraz už byl prodán, ale Leighton přemluvil kupce, aby se jej vzdal a přenechal jej jeho slavnému anglickému návštěvníku. Snad poprvé v životě se Bertie ujistil, že díky svému vysokému postavení opravdu může získat každou ženu, po níž zatouží.

Za pobytu v Itálii se Bertie setkal s Edwardem Learem, kreslířem a autorem limericků, jenž pak o princi řekl, že „nikdo nemůže mít příjemnější a lepší způsoby“. Také se potkal s básníkem Robertem

Browningem, který jej zhodnotil jako „milého a kultivovaného chlapce“. Stejně jako v Paříži Bertie prokazoval, že umí zapadnout do jakékoli společnosti.

Ačkoli Bertie za italského pobytu odolával tělesným pokušením, Viktorie dál čekala od jeho mravní úrovně jen to nejhorší. Napsala dceři Vicky, jak se chvěje při pomýšlení na to, že chlapec brzy dospěje „a my ho již nebudeme ovládat“.

V říjnu 1859 poslali Bertieho na studia do Oxfordu, ale dokonce ani to mu nepovolilo otěže. Místo aby s ostatními hejsky oslavoval únik ze svěrací kazajky soukromé střední školy, byl nucen bydlet mimo kolej a chodit na soukromé přednášky. Jediná příležitost k mravnímu úpadku přicházela, když se mu povedlo se zbavit všudypřítomného plukovníka Bruce a dát si zakázanou cigaretku.

V lednu 1861 se Bertie přesunul do Cambridge, ale i tam měl týž sešněrovaný režim. Jeho francouzský životopisec Philippe Jullian o tom pochybuje a tvrdí, že v Cambridge už Bertie „ochutnal něco z oněch radostí, jež by měly být odměnou promyšleného manželství“. Jullian tím opakuje klevety o tom, že jistá dívka z Cambridge se ocitla „v choulostivé situaci“. Nemůžeme ale mít jistotu, jestli to je pravda. A Jullian je koneckonců Francouz, takže si neumí představit, že by bylo možné mladému muži zabránit, aby si souložil, kdy chce.

Takže patrně až později toho roku v Irsku a ve věku devatenácti let na to konečně Bertie vletěl a přesvědčil tím matku, že jakékoli další pokusy o zpevnění jeho charakteru jsou k ničemu. Takže se dá udělat jediné: oženit ho.

III

V roce 1861 už Viktorie měla více důvodů k optimismu, co se týče jejího nejstaršího syna. Na konci předchozího roku se Bertie vítězně vrátil z okružní cesty po Kanadě a USA, při které si zase jednou užil vzrušení a obdivu davů. I údajně antimonarchističtí Američané se dostavili ve značných počtech a vítali jáсотem jej a jeho prostřednic-

tívím i jeho nepřítomnou matku. V New Yorku vyšlo do ulic tři sta tisíc lidí a před královským procesím byla cesta pokrytá květinami. Kamkoli se Bertie vydal, tam z něj byli nadšení, a to jak jeho hostitelé, tak jeho čerstvě povýšený strážce mravnosti, nyní *generál* Bruce. Princ se prosazoval vrozeným smyslem pro diplomaticnost, neúnavným šarmem a tanečními schopnostmi. Stěžoval si sice, že musí tančit se stárnoucími manželkami místních hodnostářů, ale pevně se držel jmen na tanečním pořádku a neprovedl žádné *faux pas*, ani když mu do zorného pole vtančila nějaká hezká dívka, kterou tam nahnali ctižádostiví rodičové.

Po okružní cestě odevzdal pan generál hlášení v tom smyslu, že Bertie odvedl skvělou práci a dobře reprezentoval monarchii v zahraničí; dokonce přiměl Američany, aby zpívali *God Save the Queen*.

Jak pro ně bylo typické, Viktorie a Albert neohodlali dopustit, aby takový mezinárodní úspěch jejich synovi stoupl do hlavy. Královna poznamenala, že po návratu z Ameriky byl „krajně hovorný“ a že začal kouřit doutníky. Velmi neochotně mu povolila je kouřit i v Anglii, „ale jen za té podmínky, že to nebude dělat na veřejnosti ani v domě“.* A začala zběsile shánět manželku, aby zase měla vývoj morálky prince z Walesu pevně v rukou.

Albert zatím usoudil, že v chlapci „stále sílí pocit vlastní důležitosti“ a že potřebuje myšlenky na zábavu a jásot davů vyhnat z hlavy drilem. Bezpochyby proto už předtím poslal Bertieho do Cambridge. A teď, po pouhých několika měsících na druhé univerzitě, měl před očima další důkazy o tom, že jeho syn není žádný učenec, a tak usoudil, že Bertiemu prospěje pořádná dávka vojenské kázně u granátnické gardy v Irsku. Tato taktika se však ukázala být osudnou, a to hned v několika ohledech.

I když to bylo více než padesát let před tím, než začala britská

* Viktorie byla tak rázně proti kouření, že když k ní byl pozván jeden cizí velvyslanec, z opatrnosti kouřil doutník vleže v krbu a kouř vyfukoval do komína.

armáda bojovat o udržení Irska, stejně byl Bertie po dobu strávenou ve vojenském suknu chráněn, jako by se nacházel na nepřátelském území – jenže nepřítelem v tomto případě byli mravně zpustlí britští vojáci. Generál Bruce předem varoval před „pokušením a nepřinosnou společností“ mladších důstojníků, a tak Bertieho ubytovali v soukromí, mimo ostatní vojáky, a jeho společenský život byl omezen na čtyři nebo pět přísně sešněrovaných plukovních večeří týdně. Jindy mu zase večer dovolili „v klidu povečeřet a číst si ve vlastních komnatách“.

Albert také vydal pokyny, že jeho syn má být přinucen se postupně seznámit s povinnostmi všech hodností počínaje od nejnižší důstojnické hodnosti, tedy podporučíka. Prostě těch deset týdnů na vojenské základně Curragh Camp v hrabství Kildare bylo vymyšleno tak, aby byly stejně ponižující jako zbytek Bertieho výchovy.

Naštěstí pro něj vzali ostatní vojáci Bertieho životní podmínky, podobající se spíš pobytu ve vězení, jako výzvu, a zorganizovali soustředěný útok na jeho silně opevněnou ctnost.

V tom, co se stalo večer 6. září 1861, se zdroje liší. Nejvěrohodnější verzí je zjevně to, že jakmile generál Bruce odešel na lože, někteří důstojníci propašovali k Bertiemu do pokoje jistou Nellie Clifdenovou. Nellie byla lehká holka z Londýna, která ale jela do Irska za důstojníky, svými nejlepšími zákazníky. Takže toho večera, několik měsíců před svými dvacetinami, se mladý princ odebral do ložnice a tam jej čekalo vřelé přijetí. Bertie patrně usoudil, že podobná šance mu nepadne z nebe každý večer, a tak situace plně využil. A zopakoval si to tři dny nato, načež si zamluvil i druhou reprízu, buď ve vlastním pokoji, anebo tak, že se vykrade do jiné místnosti.

Nellie byla podle všech líčení milá společnice, jak v posteli, tak mimo ni, a Bertie se postaral, aby ji mohl vídat i po návratu do Anglie. Mladá dáma se brzy pokusila své vysoko postavené kořisti obchodně využít a začala si po londýnských tančírnách říkat „princezna z Walesu“.

Trvalo to několik měsíců, ale posléze se přece jen řeči o Nellie do-

staly vzhůru přes třídní bariéry a donesly se až k Bertieho otci. Princ Albert se 12. listopadu dozvěděl o té katastrofě, že jeho syn přišel o panictví bez rodičovského souhlasu. A co hůře, že po aktu podle všeho kouřil cigaretu – a uvnitř v domě.

Albert už trpěl chorobou, která jej velice brzy zabije, a k tomu chronickou nespavostí a záchvaty horečky, ale přesto se chopil pera, aby Bertiemu vyjádřil „největší bolest, jakou jsem dosud v životě poznal“. Vyjadřoval se typicky albertovským způsobem v tom smyslu, že Bertie se nechal předčasně „zasvětit do posvátných tajů stvoření, jež by měly zůstat zahaleny rouškou posvátné bázně, dokud se jich nedotknou ruce čisté a neposkvrněné“, a také zalitoval, že kdyby se jen Bertie svěřil otci se svými „sexuálními vášněmi“ (ne zrovna uvěřitelná představa), Albert by mu vysvětlil „zvláštní způsob, jímž je třeba těmto touhám dávat průchod“. A nemyslel tím studenou sprchu, vysokohorskou turistiku ani střelení z brokovnice po zvěři, ale „posvěcené svazky manželství“.*

Jak Albert, tak i Viktorie si byli jisti, že tento biblický pád s Nellie je u jejich syna jednoznačným projevem nezvedených hannoverských genů. Přes všechnu jejich upřímnou snahu roste z Bertieho neblaze proslulý Jiří IV. Pojali obavy, že brzy začne hazardně hrát, pořídí si harém milenek a pokryje královské jméno mezinárodní hanbou. A samozřejmě že měli naprostou pravdu.

Prozatím se ale nabízelo jisté řešení. Albert přikázal Bertiemu, aby se ze všeho beze zbytku vyzpovídal generálu Brucovi. Bertie to udělal (jen odmítl prozradit jména důstojníků, kteří mu propašovali do bytu Nellie) a otci pak poslal procítěně kající dopis. Albert omluvu přijal a nabídl synovi odpuštění – ovšem za té podmínky, že Bertie přikývne na tu jedinou věc, která jej může zachránit před zkázou.

Musí se oženit, a to rychle.

* Ještě štěstí, že Albert nic nevěděl o události staré v té době tři dny, z devátého listopadu. Bertie tehdy téměř jistě při oslavě svých narozenin propašoval prostitutku na zámek ve Windsoru.

Vhodnou princeznu už pro něj vybranou měli – byla to šestnáctiletá Alexandra von Schleswig-Holstein-Sonderburg-Glücksburg, dcera následníka dánského trůnu. Bertie se s ní už seznámil, ale moc ho neuchvátila. U setkání byla jeho sestra Vicky, která pak nahlásila rodičům, že „jej zklamal její nedostatek krásy“ a že podle něj má „příliš dlouhý nos a příliš nízké čelo“. Smůla. Bertie se bude muset vykoupit tím, že jí navlékne prstýnek. Spáchal jednu mladickou nerozvážnost, přesně o jednu víc, než měl, a teď je jeho mládí u konce.

U konce, a tragicky, ale byl i Albertův život. Pětadvacátého listopadu 1861 neplánovaně navštívil syna v Cambridgi, aby si s ním od srdce promluvil. Při dlouhé a vyčerpávající procházce za prudké východoanglické bouře, kterou ještě zhoršilo to, že se Bertie v areálu ztratil, přijal synovy omluvy. A po návratu do Windsoru se Albert zhroutil a 14. prosince zemřel – ovšem až poté, co dal nejstaršímu synovi poslední příležitost se zestudit.

Jak bylo příznačné, když Bertie třináctého dostal telegram, který ho povolával do Windsoru, vůbec nepochopil vážnost situace (na jeho obranu uveďme, že telegram byl nejednoznačně formulován) a dorazil k otcovu smrtelnému loži ve tři ráno, dosti rozjařený po večeri v Londýně.

Královna Viktorie, které jen před devíti měsíci zemřela matka, téměř šílela žalem. A za tuto novou pohromu dávala vinu Bertiemu. Vždycky brala Alberta jako cosi mezi andělem, prorokem, guruem a světcem, a proto nepochybovala, že „ta otrěsná záležitost z Curraghu“ jejího bezchybného manžela zničila. Jejím uplakaným očím se Bertie jevil jako ztělesněný ďábel. Své dceři Vicky napsala: „Již nikdy na něj [na Bertieho] nedokážu pohlédnout bez zachvění... netuší, že vím vše – tvůj milovaný tatínek mu řekl, že mi nelze sdělit všechny nechutné podrobnosti.“

Princ Albert rozhodl, že by se Bertie měl oženit, a tak se ožení. Královna napsala svému strýci Leopoldovi:

„Co nejdůrazněji... opakuji *jedno*, a jde o mé *skálopevné odhodlání*, o mé *neodvolatelné rozhodnutí*, totiž že *jeho* [Albertova] přání –

Bertie a Alexandra ve svatebním

jeho záměry – o zcela všem, jeho názory na všechno budou mým zákonem! A žádná lidská moc mne neodchýlí od toho, k čemu se on rozhodl a co si přál.“

Brzká svatba tedy měla být Bertieho trestem, který mu udělí i z hrobu přísný otec.

Viktorie cítila mravní závazek informovat dánskou královskou rodinu o tom, že nastávající ženich není panic, a jejich velmi skandinávská reakce ji patrně ohromila: už o tom věděli. A tak se začala plánovat svatba.

Do té doby ale královna musela ještě provést jménem nebožtíka manžela další věc, která navíc odpovídala i jejím přáním. Albert ještě před smrtí naplánoval pro Bertieho vzdělávací okružní cestu z Vídně přes Benátky, Řecko a Egypt na Střední východ. Truchlící Viktorie toužila již nemít syna na očích, a tak ani ne osm týdnů po Albertově smrti Bertieho vypakovali do zahraničí, opět pod přísným mravním dohledem generála Bruce a kaplana.

V příštím půlroce se setkal s rakouským císařem Františkem Josefem a s egyptským místokrálem, plavil se na parníku proti proudu Nilu, střílel (kromě jiného) krokodýly, supy, sovy a ještěry, a nechal si narůst ježatý vous.

Jak se dalo čekat, co bylo na cestě výchovného, to Bertieho nudilo – zatímco zbytek výpravy zkoumal hrobky faraonů, on zůstal v táboře, kouřil a četl si pikantní bestseller zvaný *East Lynne*, příběh o vdané paničce, která si pořídí milence, porodí nemanželské dítě a pak se vrátí a v převlečení se stane guvernankou v nové rodině svého bývalého muže. Mnohem zábavnější než staroegyptské kameny. Když mu navrhli návštěvu chrámu ve Vesetu, Bertie namítl: „Proč bychom měli chodit okukovat nějaký rozvalený starý chrám? Až tam přijdeme, nebude tam nic k vidění.“ Albert však rozhodl, že půjde o cestu zpevňující charakter, a tak k ruinám přece jen musel vyrazit.

Ale bylo tu cosi, čím si to výrazně vynahradil. Naštěstí pro něj byla matka odhodlána se držet „původního plánu milovaného tatínka“ do puntíku, a tak i když jí srdce radilo jinak, schválila úředně i po-

slední zastávku – kratičkou zdvořilostní návštěvu na dvoře Napoleona III. Bertie měl přenocovat na britském velvyslanectví v Paříži a pak navštívit císaře a císařovnu v jednom z jejich letních sídel, v Château de Fontainebleau. Královna měla jedinou podmínku, a to že nechce o zastávce v Paříži, v té „Sodomě a Gomoře“, jak ji nazvala, nic slyšet. Napsala generálu Brucovi a varovala jej, že princ by se neměl zaplést do žádných „světských, frivolních a klevetných hovorů“, protože přinejmenším ona stále drží smutek. Ne že by Bertie toužil vykládat matce o takových věcech, do jakých se může mladý princ u Napoleonova dvora zaplést.

Výprava přistála v Marseilli 10. června 1862 a Bertie si to hnal na sever k Paříži, protože věděl, že konečně, po tom citovém utrpení předcházejících měsíců, jej čeká nějaká ta nefalšovaná zábava. A dostane možnost nakouknout trochu více do toho mučivě lákavého světa, který začal odhalovat s Nellie Clifdenovou.

Stejně jako u první návštěvy ve Francii, kdy byl Bertie ještě dítě, životopisci většinou věnují i téhle jen pár řádek a o rafinovanějších potěchách, jichž si napodruhé užíval, se zmiňují jen eufemicky. Nejspíš proto, že k jeho krátkému pobytu je velmi málo zdrojů – nebyla to oficiální královská návštěva, takže se nedochovaly žádné skupinové portréty, neproběhly žádné vojenské přehlídky a nikdo se nešel klanět císařské hrobce.

Jenže Bertieho návštěva v Paříži v roce 1862 byla pro jeho lidský vývoj důležitá natolik, že nevšímat si jí je neomluvitelné opomenutí. Několik dnů, které mu bylo dovoleno strávit s Napoleonem III. a s Evženíí, bezpochyby bylo zhmotněním jeho představ, splněním tužeb, které nechával zamčené za maskou vzorného chlapce, již byl přinucen nosit po celé své citově potlačené dospívání – po otcově smrti tím spíše.

Když Bertie seděl ve francouzském vlaku, který se kodrcal z Marseille k severu, určitě musel vzpomínat na tu první cestu z Boulogne před sedmi lety, a usmívat se svému chlapeckému poblouznění mateřskou Evženíí. Teď se může těšit na nějakou tu vůbec ne tak nevinou dámskou společnost.

3

Bertie a „dámy z paláce“

„TEN JALOVÝ DVŮR, NA POVRCHU TAK SVŮDNÝ... JENŽ MYSLÍ JEN NA ROZKOŠE A ZÁBAVY.“

Markýza Irène de Taisey-Chantenoy ve svých memoárech À la Cour de Napoleon III

I

Bertie měl to štěstí, že mohl navštívit zámek ve Fontainebleau, sedmdesát kilometrů jižně od Paříže, v dobách jeho největší slávy: ve zhruba desetiletí, po které byl jedním z Napoleonových *résidences secondaires*.

V devatenáctém století už bylo Fontainebleau královskou nebo císařskou rezidencí po zhruba sedm set let. První zámek tu byl zbudován ve 12. století, při svém francouzském vyhnanství jej navštívil i Thomas Becket – krátce před tím, než se vrátil do Anglie a nechal si v katedrále v Canterbury roztít lebku. Budoucí král Karel II. tu také strávil nějakou dobu, a to v roce 1646, kdy si jeho otec a Oliver Cromwell vyřizovali spor o to, jak je třeba vládnout Anglii. Ludvík XVI. a Marie Antoinetta pořádávali ve Fontainebleau koncerty a divadelní hry a právě stihli dozařídít úchvatný budoár Marie Antoinetty, když tu vypukla francouzská revoluce, a bylo po mejdanu.

První Napoleon – Bonaparte – používal Fontainebleau jako něco víc než lesní zátiší a své krátké, ale rušné tamní pobyty věnoval politice, včetně dokončení několika evropských úmluv, při kterých

na kontinentě překreslil hranice. A právě tady podepsal v roce 1814 svou abdikaci.* Na dvoře zámku se před odchodem do vyhnanství na Elbu oficiálně rozloučil s nejbližšími příznivci.

Bonapartův synovec Napoleon III. měl s Fontainebleau rozmařilejší plány – a dokonce i dnešní oficiální webové stránky zámku nad tím nedokážou zcela zakrýt svůj nesouhlas. V kapitole *Histoire* se dočteme, že nový císařský pár to do Fontainebleau začalo přitahovat, „teprve až když se rozvinula nová idea turismu“. Jejich dovolené zde začaly být „pravidelnější a delší“, jak se tu praví, a „jejich doprovod byl uvolněnější, než tomu bylo u předchozích vládců“, což zní, jako kdyby Napoleon s Evženií byli párek lenošivých squatterů.

Nicméně právě Napoleon III. dal zámku působivý nový kabát, o němž webové stránky povýšeně praví, že byl proveden „jeho příznačně eklektickým stylem“. Císař objednal nový nábytek pro mnoho soukromých i státních místností a nechal si zřídit nové císařské komnaty s výhledem do zahrad a také velkolepé divadlo pro 450 diváků, inspirované sálem ve Versailles. Byl to skutečný barokní chrám uměn se stropními malbami zachycujícími azurové nebe plné andílků a s rozmáchlým půlkruhem sloupů a oblouků zdobených lístkovým zlatem. Zámek byl sice císařským venkovským obydlím, ale za Napoleona III. měl takové vybavení, že by klidně mohl stát uprostřed Paříže.

Každoročně, obvykle na šest týdnů v květnu a červnu, se císařský pár společně se zhruba dvěma stovkami zaměstnanců a nejbližších přátel a příbuzných přesunul do Fontainebleau, kde se oddával takzvaným *séries*. Šlo o víkendové párty, kterých se účastnilo padesát nebo šedesát příbuzných, přátel, dvořanů, vyslanců, zahraničních hodnostářů a předních osobností literatury, věd nebo společenského života. Každý týden přitom dorazila nová várka hostů náhradou za ty, kteří byli milostivým císařským pozváním obmyšleni minule.

* To jest: svou první abdikaci. Pak se ještě přirozeně měl vrátit z Elby a znovu uchvátit moc a prohrát naposledy až u Waterloo v roce 1815.

Hosté obyčejně jeli z Paříže vlakem a ve městě je vyzvedla kavalerie císařských ekvipáží, v nichž se dostali do zámku podél jeho dvanáct set metrů dlouhého „velkého průplavu“ jako parta výletníků na dovolené jen pro nejvyšší třídu. Když návštěvníci dospěli na obrovské středové nádvoří, byli uvítáni pod podkovovitým schodištěm ze šestnáctého století a pak doprovzeni do svých pokojů – nebo spíš komnat.

Každý host, včetně Bertieho v červnu 1862, byl ubytován v jednom z více než dvou set soukromých apartmánů, které byly přidělovány podle hostova postavení. Čím byl host pro císařský pár bližší nebo významnější, tím blíž jeho apartmá bylo ke společenskému středu zámku. Bylo to uspořádání, při kterém, jak to píší webové stránky zámku, byly důvěrné záležitosti „velmi pružné“ – zjevný jinotaj pro to, že sexuální provoz tu plynul snadno.

Pokud jste nebyli obzvláště vážený *invité*, nebylo ubytování nijak luxusní. Většinou šlo o *trois-pièces* – třípokojové apartmány s obývacím pokojem, ložnicí a s *cabinet de toilette*. Evženie, která na zařízení pokojů pro hosty dohlížela, spíš než velkolepost požadovala pohodlí, a aby toho bylo dosaženo, uchýlila se k hromadné objednávce vkusného, prostého nábytku, téměř zcela bez toho zlacení, jemuž dával přednost její manžel. Dodnes se mohou návštěvníci podívat do jednoho typického pokoje pro hosty – a nejluxusnější věci v něm je výhled do soukromé císařské zahrady. V obývacím pokoji je kulatý stůl z ořešáku, čtyři židle čalouněné světlou, modrobíle květovanou látkou sladěnou barevně s tapetami, jednoduchý psací stůl a čalouněná pohovka. Celé to mělo být „na anglický způsob“ – velmi v módě tehdy bylo nedávno vynalezené čalounění ve stylu chesterfieldského nábytku a také vzhled podobající se anglickým venkovským sídlům.

V ložnici byly dvě postele, které šlo v případě potřeby přisunout k sobě, a vysoké zrcadlo se svícný, aby se hosté mohli řádně načančat, než se z komnat odeberou na některý z mnoha večírků, ke kterým dostanou pozvánku. Rovněž zásadně důležité bylo, aby přišli

včas, a tak ve všech ložnicích stály na krbové římse hodiny. Pozdní příchody se trestaly mírnou pokutou.

Vcelku to ani tak nepřipomínalo komnaty v paláci, jako spíš apartmá, které můžete najít i dnes v některém venkovském hotelu (pokud se obejdete bez plazmového televizoru), snad až na zmíněný *cabinet de toilette*, do nějž jaksí nevedlo žádné potrubí. Na mramorové desce *table de toilette* stál jen džbán a mísa. Vedle se nacházel porcelánový bidet na dřevěném stojánku a přenosná stolička s nočníkem, a v rohu byla nízká, oblá kovová vana podobná těm, jaké vidáme na Degasových koupacích aktech.

Hygienické zařízení bylo podobné i v luxusnějších apartmánech v dolních patrech, kde patrně bydlel i mladý Bertie, ale jistě mu to nevadilo, protože se vracel z cest, na nichž přivykl táboření v poušti a armádním kavalcům.

Nejpříhodnější na tom pečlivém uspořádání při *séries* ve Fontainebleau bylo, že všechny pokoje byly očíslované jako v hotelu a že jména hostů byla napsaná na dveřích, a to na kartičkách osobně sepsaných císařovnou. Evženie také sama přidělovala pokoje, aby byli vedle sebe lidé, kteří se vedle sebe hodí. Bylo to uspořádání, jež dokonale napomáhalo různým dostaveníčkům a odskakování si z pokoje do pokoje.

Takže místo aby si musel ženy pašovat k sobě, jak to dělal ve vojenské posádce a (pravděpodobně) ve Windsoru, mohl Bertie jen nadhodit pozvání, a už mu nějaká dáma ťukala na dveře. Anebo mohl být pozván na *tête-à-tête chez elle*. A jak poznamenává jeden z Bertieho francouzských životopisců, Philippe Jullian, jeho strážci mravnosti se do toho nemohli vložit – Bertie byl koneckonců osobním hostem francouzského císaře, takže žádný dohled není třeba, *n'est-ce pas*? Jullian se ovšem nezmiňuje o tom, že Bertieho dohlížitel generál Bruce navíc ležel s horečkami, které si uhnal za jejich cest po Orientu kdesi v jordánských bažínách, takže jeho bdělost ochabla a jeho mladý svěřenec se mohl bavit volněji než jindy.

Každopádně to Bertiemu jistě připadalo, jako kdyby odjel ze Saúdské Arábie rovnou do Bangkoku – nebo do Paříže.

II

Dle názoru Philippa Julliana byla na Francii v době Napoleona III. hlavní jedna věc, totiž že to nebyla Anglie.

Chez Viktorie a Alberta všemu vládlo pokrytectví. Anglické vyšší vrstvy se oddávaly nevěře a homosexualitě a mladíci si vybíjeli sexuální frustraci s prostitutkami, ale pokud londýnským smogem pronikl byť jen slabý závan skandálu, provinilce to zničilo a on často musel uprchnout do vyhnanství – ve Francii.

Jak uvádí Jullian, v Londýně „byla neřest – o rozkoších se tu mluvit nedá – snadno dostupná a surová a neměla nic z oné radostnosti našeho druhého císařství“. Popisuje šestnáctileté londýnské prostitutky oblečené do potrhaných krajek a líčí svět „za překrásnými průčelími Regent Street a Strandu, skryté peklo neblaze proslulých ulic, dvorků a stájí, kde sídlí obchodníci s dětmi a školy zlodějů“.

Tvrdí, že dokonce ani Dickens se neodvážil odhalit všechny běsy, které se tu odehrávaly.

Když chtěli bohatí Londýňané popustit uzdu svým sexuálním choutkám, byli nuceni buď sestupovat do tohoto pekla, anebo se schovávat za pevně zataženými závěsy od firmy Mayfair. Zato ti v Paříži se v tomto ohledu mohli projevovat po libosti.

Sám Bertie se už s kamarády od vojska a s Nellie Clifdenovou vydal inkognito do pár snesitelnějších londýnských tančiren a nóbl restaurací, ale teď, v roce 1862, když dorazil do letního sídla Napoleona III. ve Fontainebleau, měl poprvé okusit skutečnou sexuální svobodu. Jullian tu situaci popisuje sugestivně: „Na tomto vlídném dvoře mohl princ [Bertie] volně dýchat, aniž by do toho jeho doprovod zasahoval... Ženy, jež jej líbaly jako chlapečka, byly teď odhodlány mu jako mladíkovi dát vše.“

Snad ještě důležitější ale bylo, že Bertie bude moci hovořit o sexu

se svým náhradním otcem, Napoleonem, aniž by mu někdo poroučel, ať drží svoje pudy na uzdě, než ho ožení. Pro Napoleona byl sex, na rozdíl od Alberta, a i když šlo o sex mimomanželský nebo předmanželský, spíše roztomilá nemravnost než ostudné tajemství. Jullian píše, že s císařem „se dalo nerušeně mluvit o čemkoli“, protože „vždy raději okouzloval, než zastrašoval“. Pravý to opak Bertieho biologického otce.

Když mladý princ dorazil do Fontainebleau, nejspíš se cítil volněji než předtím za velice dlouhou dobu. Většina francouzských současníků píše o Napoleonových venkovských sídlech v tom smyslu, že se tam cítili velmi nenuceně. A jak jsme viděli v první kapitole, císař i císařovna uměli spojit zálibu v oficialitách s nelíčeným nadáním pro pohostinnost – a právě tím měl později proslout (jestli ne přímo neblaze) i sám Bertie.

V roce 1862 už Napoleon a Evženie měli pevné postavení ve francouzské společnosti a postarali se o to, aby dokonce i ti nejnafrněnější a nejsnobtější skalní roajalisté škemrali o pozvání do společnosti císařských přísluhovačů. Napoleon se obklopil vysokými důstojníky své armády a aristokraty s velkolepými tituly, třeba Grand Maître du Palais, Grand Maître des Cérémonies nebo Grand Veneur (jenž měl na starosti královské lovy a hony). Evženie sice byla podváděná manželka a navíc cizinka, ale přesto předsudky proti sobě namířené překonala a vládla vlastnímu, přísně řízenému dvoru, na kterém zase dvorní dámy měly funkce jako Grande Maîtresse a Dame d'Honneur. Držela si dvanáct *dames du palais* a dvě *lectrices* – předčitatelky, které bavily ji a její kliku čtením zpráv a nejnovějších románů.

Po boku malého a lehce shrbeného Napoleona byla Evženie ztělesněním pařížské elegance – sice ne klasicky krásná, ale ladná, se smyslem pro styl a (z pohledu současníků) velmi sexy. V červnu 1862, kdy se s ní Bertie znovu sešel, byla na vrcholu slávy. Už dala Napoleonovi tak dlouho očekávaného mužského dědice a nyní se chovala jako rozená císařovna. Proslavila se typickým způsobem, jímž zdravila dav, když se před ní rozestupoval – lehce pokyvovala

hlavou doprava a pak zase doleva a šťastní diváci od ní dostali milostivý němý úsměv.

O tom, jaké síly zbožňování Evženie nabralo, nám může udělat představu báseň napsaná roku 1861. Básník Edouard d'Escola vydal ódu na císařovninu krásu, z níž kape sladkost jako z *crème caramel*. Tady je jedna typická strofa:

Elle enchante par sa présence,
Riche, pauvre, faible et puissant,
Et vole aux deux bouts de la France
Pour la bénir toute en passant.

Což by se dalo přeložit asi takto:

Svou osobností okouzluje
slabé i mocné, bohaté, chudé,
po celé Francii poletuje
a šíří po ní blaho všude.

Ovšem, d'Escola byl servilní vlastenec a taky napsal báseň o Waterloo, kterou uvedl mottem, jež je bezchybným příkladem francouzské negace reality – „Porážky jsou jen vítězství, jimž Fortuna odmítla dát křídla.“ Ale o tom, jak byla Evženie královsky působivá, svědčí všichni, kdo u dvora byli. A Bertie se teď rázem ocitl v rovnocenném postavení po jejím boku a mohl se slunit v odrazu její záře. Ve věku pouhých dvaceti let byl katapultován až na vrcholek francouzské společnosti.

Mladý muž toužící po zábavě si navíc ani nemohl vybrat lepší načasování. V Paříži byl Napoleonův dvůr přece jen sešněrován hodnostním žebříčkem a ceremoniemi, ale jeho letní sídla ve Fontainebleau a Saint-Cloud a zimní sídlo v Compiègne byla řízena tak, aby se tam hosté cítili volně.

Od návštěvníků se čekalo, že budou s císařským párem trávit

i všední chvílky dne. Ne snad tím způsobem, jako za Ludvíka XIV., který svoje dvořany nutil, aby se dívali, jak jí, obléká se, ba dokonce i jak koná ranní potřebu, tady šlo o sled zábavných denních jídel, tanců, vyjížděk na koních a večer pak her a divadelních vystoupení.

Evženie zařídila svoje osobní komnaty jako cosi mezi buddhistic-kým chrámem a anglickým klubem. Stály tu čínské vázy, orientální dřevěné předměty a sošky draků, všemu vévodil skupinový portrét císařovny a jejích skvělých *dames du palais* od Franze Xavera Winterhaltera a po místnostech byly v družných hloučcích rozesta-věny pohovky a křesílka. Také tu byly karetní stoly a stolky, suknem potažený předchůdce hracího automatu na kuličky a piáno s nataho-vacím hracím mechanismem, pro případ, že zrovna nebude po ruce zdatný klavírista. V létě se v pravidelných intervalech servírovala ovocná zmrzlina a *thé anglais* dorazil dochvilně o páté. Konverza-ce, karty, kvalitní občerstvení – pro Bertieho ideální životní pro-středí.

V Napoleonově novém divadle se uváděly někdy i klasické hry, ale dobový vkus byl více nakloněn lehčím múzám a císař sem rád zval hvězdy a hvězdičky pařížských scén, z nichž mnohé se proslavily spíše svými tělesným přednostmi a volností morálky než schopno-stí odříkat zpaměti celého Molièra. A právě to, jak uvidíme v příští kapitole, měl i Bertie z francouzské kulturní nabídky nejraději.

Hrabě de Maugny, který byl za Napoleona III. ministrem zahraničí, ve svých memoárech *Souvenirs du Second Empire* píše, že mezi hry a zábavy na venkovských zámečcích patřily i podobné velmi fran-couzské kratochvíle, jako byly diktáty, při nichž účastníci museli zapisovat velmi složité texty a snažit se napáchat v nich co nejméně chyb. Maugny nám zaznamenal jednu podobnou událost v Com-piègne, při níž navzdory přítomnosti slavného literárního kritika Charlese-Augustina Saint-Beuve a spisovatele Prospera Mériméeho v diktátu zvítězil rakouský velvyslanec Richard von Metternich. Dá se však s úspěchem pochybovat, že by se k podobným hrátkám nad-šeně hlásil Bertie, kterému ještě ve dvaceti dělalo potíže dostat své

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.